

Plán činnosti na rok 2017

Schválený Radou ÚSTR 22. 6. 2017

Č. j. USTR 731/2016

Obsah:

1. Úvod

2. Odborná činnost

3. Vzdělávací činnost

4. Popularizační činnost

5. Digitalizační projekty

6. Zateplení sídla ÚSTR

7. Přílohy

7.1 Přehled výzkumných projektů a jejich anotace

7.2 Ediční plán

1. Úvod

Plán činnosti Ústavu pro studium totalitních režimů na rok 2017 přináší přehled o aktivitách Ústavu ve všech důležitých oblastech jeho působnosti. K těm náleží následující okruhy, dle kterých je také plán strukturován: Odborná činnost – Vzdělávací činnost – Popularizační činnost – Digitalizační projekty – Zateplení sídla ÚSTR.

V klíčových aspektech navazujeme na uskutečněné reformní změny v letech 2014 a 2015 v oblasti řízení a definování koncepčních a obsahových priorit. Jejich společným jmenovatelem je snaha pokračovat v postupné proměně Ústavu v respektovanou, veřejnosti srozumitelnou a otevřenou instituci. S tím pochopitelně souvisí úsilí o soustavné zvyšování kvality jednotlivých činností, rozvíjení spolupráce s domácími a zahraničními odbornými pracovišti a samozřejmě co nejefektivnější využívání přidělených prostředků. V neposlední řadě chceme, aby celková činnost Ústavu přispívala ke kritickému a otevřenému dialogu o našich novodobých dějinách, a tedy i k rozvoji demokratické a svobodné společnosti.

V oblasti investičně-provozní přinese výrazný zásah do činnosti Ústavu rozsáhlá rekonstrukce jeho sídelní budovy, jejíž hlavní fáze se má uskutečnit v průběhu roku 2017. Pro zaměstnance Ústavu to sice znamená dočasně se přestěhovat do náhradních kancelářských prostor a pro management to přinese velkou pracovní zátěž navíc, avšak jedná se o nezbytný krok k vyřešení dlouhodobě neuspokojivého stavu budovy, zejména jejího opláštění, které je za hranicí životnosti.

Stejně jako v letošním roce bude tento plán činnosti v polovině roku 2017 vyhodnocen a v případě opodstatněných důvodů revidován.

2. Odborná činnost

Zvyšování kvality

Dlouhodobým cílem Ústavu v odborné činnosti je zvyšování odborné úrovně, což se přirozeně promítá také do plánu odborné činnosti na rok 2017. Za klíčové proto považujeme následující opatření:

- 1) důsledné uplatňování systému projektového řízení, a to zejména v rámci čtvrtletního hodnocení zaměstnanců;
- 2) personální rozvoj – v roce 2016 vzrostl počet odborných pracovníků o 7, za poslední dva roky se celkově počet pracovníků Odboru výzkumu a vzdělávání zvýšil ze 41 na 61 na konci roku 2016. V této oblasti se snažíme získat kolegy zkušené, rovněž však nabízíme příležitost mladým badatelům tak, aby byl tým Ústavu co nejvíce posílen. Možnosti rozšiřovat personální složení z vnitřních zdrojů Ústavu patrně dosáhly svých mezí, cestu, jak posilovat odborný tým Ústavu, spatřujeme ve snaze získat mimorozpočtové prostředky;
- 3) zintenzivnění debaty na odborná témata specifikovaná v Koncepti dlouhodobého vědeckého zaměření, k čemuž slouží interní vědecký seminář, ale také podpora účasti na konferencích u nás i v zahraničí a silná podpora badatelských pobytů v archivech u nás i v zahraničí.

Spolupráce s partnery v ČR i v zahraničí

Rozsáhlá spolupráce s partnery v ČR je rovněž jednou z cest, jak zvyšovat kvalitu odborných výstupů Ústavu. Mezi domácími institucemi budeme postupně rozvíjet dříve navázané vztahy konkrétnější spoluprací v podobě společných seminářů a projektů. Bude se to týkat ústavů Akademie věd ČR (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Masarykův ústav a archiv AV ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR), ale také univerzit, zejména Univerzity Karlovy, Technické univerzity v Liberci, Univerzity Palackého v Olomouci, Západočeské univerzity v Plzni a Ostravské univerzity. Důležitým partnerem pro nás zůstává i do budoucna Národní muzeum, Národní archiv a celá řada dalších domácích paměťových i vědeckých institucí.

Mezinárodní spolupráce patří ke standardním prvkům moderní vědecké práce. V tomto smyslu bude přítomna téměř v každém projektu, ať už v podobě badatelského pobytu v zahraničí, nebo účasti na zahraniční konferenci. Z hlediska větších mezinárodních projektů lze uvést, že v mezinárodní spolupráci budou hrát důležitou roli vazby na partnerské instituce ve střední Evropě – ÚPN (Slovensko), BStU (Německo), IPN (Polsko), NEB (Maďarsko), ale také ve východní Evropě – zejména SBU (Ukrajina). Budeme rozvíjet spolupráci s partnery navázanou už v roce 2015 v rámci přípravy projektu pro program Horizont 2020. Nadále budeme pokračovat v kontaktech a výměně s United States Holocaust Memorial Museum.

Budeme rovněž usilovat o získání externích finančních prostředků na podporu výzkumné činnosti – v roce 2017 plánujeme zapojení kolegů z ÚSTR do projektových žádostí na GAČR a dále v návaznosti na vyhlášení vhodných výzev např. u OP VVV nebo Horizontu 2020 či dalších vhodných dotačních programů. Strategie bude zaměřena na projekty umožňující získat prostředky na rozšíření personální kapacity Ústavu.

Agenda zákona č. 262/2011 Sb.

V rámci odborné činnosti bude i nadále vyřizována agenda dle zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu. Samostatné oddělení zpracovává standardně stanoviska pro Ministerstvo obrany ČR a vyřizuje žádosti Etické komise České republiky pro ocenění účastníků odboje a odporu proti komunismu. Zároveň vypomáhá na základě součinnostní dohody se zpracováním stanovisek pro Archiv bezpečnostních složek tak, aby byla rychlost vyřizování všech žádostí maximální.

Pamětnický digitální archiv Paměť národa

Do devátého roku své existence vstupuje portál Paměť národa, na jehož tvorbě se Ústav podílí společně s Českým rozhlasem, obecně prospěšnou společností Post Bellum a dalšími partnery, coby respektovaná dokumentaristická platforma umožňující zpřístupňování audio a video záznamů pamětnických svědectví. Dokladem životaschopnosti projektu je každoročně se zvyšující počet publikovaných vzpomínek (za rok 2016 na portálu přibýlo více než 600 nově publikovaných svědectví) a rostoucí počet jednotlivých dokumentačních projektů. Během roku 2017 tak na Paměti národa přibudou výstupy z projektu Osudy umělců v komunistickém

Československu nebo Příběhy posledních pamětníků nucených a otrockých prací v letech druhé světové války podpořené grantem z německé nadace Připomínka, odpovědnost a budoucnost. Rozvíjí se i spolupráce se slovenskými partnery, Mezinárodní Visegradský fond podpořil projekt Dokumentace příslušníků romských elit ve středoevropské perspektivě, na kterém se podílejí partneři z Polska, Maďarska a Slovenska. S Pamětí národa je také spojena stejnojmenná mobilní aplikace, na jejímž obsahu se podílejí badatelé Ústavu. Úspěšně se rozvíjí i spolupráce v rámci vzdělávacích programů.

Knihovna Jána Langoše (KJL)

Knihovna prošla v roce 2016 dalšími úpravami interiéru, které umožní nové využití tohoto prostoru. V první řadě se jedná o otevření knihovny veřejnosti prostřednictvím výpůjčních služeb. V roce 2017 bychom uživatelům rádi nabídli také kulturní akce, které se budou v knihovně konat. Díky jiné dispozici, kterou knihovna po úpravách získala, chce KJL v budoucnu naplnit i jeden ze svých významných cílů a vybudovat ve spolupráci s Oddělením vzdělávání reprezentativní fond literatury k didaktice dějepisu. V souvislosti s plánovanou rekonstrukcí sídla Ústavu může ovšem dojít v průběhu roku 2017 k omezením v provozu knihovny.

Přehled plánovaných výstupů

Dokončené rukopisy hlavních publikací pracovníků ÚSTR v roce 2017		
Název projektu	Autoři	Druh výstupu
Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)	Petr Anev, Matěj Bílý	Rukopis publikace „Slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)“
Čechoslováci v Gulagu	Kol. autorů	Rukopis edice dokumentů „Česká operace a její následky“
Čechoslováci v Gulagu	Adam Hradílek, Jan Dvořák	Rukopis knihy „Židé v Gulagu“

Československá justice v letech 1948–1989 a její role při trestněprávní perzekuci odpůrců režimu	Jaroslav Pažout, Tomáš Bursík	Rukopis kolektivní monografie „Proměny trestněprávní perzekuce v letech 1948–1989 v případových studiích“
Český exilový politický aktivismus a politická publicistika mimo Radu svobodného Československa v letech 1948–1968	Jan Cholínský	Rukopis edice dokumentů „Antologie publicistických textů českých exilových periodik 1948–1968“
Dokumentace popravených z politických důvodů 1948–1989	Petr Mallota	Rukopis monografie a encyklopedie „Dokumentace popravených z politických důvodů 1948–1989“
Film a dějiny totalitních režimů	Petr Kopal	Rukopis kolektivní monografie „Král Šumavy“
Mimoprojektová činnost	Jiří Urban	Rukopis monografie o bezpečnostních trojkách a pětkách
Mimoprojektová činnost	Kamil Činátl, Jaroslav Najbert, Jan Mervart	Rukopis kolektivní monografie „Antologie české diskuze o normalizaci“
Mimoprojektová činnost	Martin Tichý	Rukopis monografie „Anna Kvašová“
Mimoprojektová činnost	Kol. autorů	Rukopis kolektivní monografie „Jáchymov ve 20. století – místo paměti evropských dějin“
Mimoprojektová činnost	Kol. autorů	Rukopis kolektivní monografie „Československo v letech 1968–1971“
Mimoprojektová činnost	Kol. autorů	Rukopis sborníku „Válečný rok 1945“
Mimoprojektová činnost	Kol. autorů	Rukopis sborníku „Jazzová sekce“
Mimoprojektová činnost	Jaroslav Pažout	Rukopis kolektivní monografie „Česko-slovenské vztahy“
Mimoprojektová činnost	Kol. autorů	Rukopis katalogu výstavy „Akce Světлана“
Mimoprojektová činnost	Kol. autorů	Rukopis katalogu výstavy „Obraz Masaryka v české společnosti“

Nacistický bezpečnostní aparát a SS v protektorátu Čechy a Morava	Jan Vajskebr, Jan Zumr	Rukopis monografie o bezpečnostním aparátu na území protektorátu Čechy a Morava
Obrana národa. Edice dokumentů	Stanislav Kokoška	Rukopis „Edice dokumentů k odbojové skupině Obrana národa“
Od eutanazie k vyhlazování Židů	Pavel Zeman	Rukopis monografie o Akci Reinhardt
Odboj a perzekuce křesťanů v období nacismu a komunismu (1938–1989)	Martin Jindra	Rukopis monografie „Československá církev husitská“
Opus bonum	Petr Placák	Rukopis monografie o exilové skupině Opus bonum
Podoby české historické kultury	Jaroslav Pinkas	Rukopis monografie o české historické kultuře
Představitelé nacistického represivního aparátu protektorátu Čechy a Morava	Pavel Kreisinger	Rukopis monografie a edice dokumentů o úřadovnách a představitelích Gestapa na území protektorátu Čechy a Morava
StB a Stasi, vztahy a spolupráce československých a východoněmeckých bezpečnostních orgánů v letech 1969–1989	Tomáš Vilímek, Petr Dvořáček	Rukopis monografie o spolupráci StB a Stasi
Ukrajinská povstalecká armáda	David Svoboda	Rukopis monografie o ukrajinském nacionalismu a UPA
Underground v regionech	Martin Valenta	Rukopis monografie „Rozpad skupiny Plastic People of the Universe“
Underground v regionech	František Stárek, Ladislav Kudrna	rukopis monografie Kapela. Pozadí operace, která stvořila Chartu 77
Útěk z Leopoldova	Jaroslav Rokoský	Rukopis monografie o útěku skupiny politických vězňů z Leopoldova
Živé pochodně. Sebeupálení jako forma politického protestu v sovětském bloku 1968–1989	Petr Blažek	Rukopis monografie o případech sebeupálení ve východním bloku

Konference a semináře plánované ÚSTR na rok 2017

Název	Druh výstupu	Garant	Termín/místo
Workshop k dokumentaci čs. obětí v nacistickém justičním aparátu	Seminář	O. Matějka	leden 2017
		K. Kožichová	Praha
Bureaucracy in Eastern Europe	Mezinárodní konference	M. Blaive	únor 2017
		K. Kožichová	Praha
Diskuze s Rogerem Griffinem o fašismu a jeho soudobých rizicích	Seminář	O. Matějka	duben 2017
		K. Kožichová	Praha
Československo v letech 1969–1974	Konference	L. Svoboda	květen 2017
		K. Kožichová	České Budějovice
10. výročí přijetí zákona o vzniku ÚSTR a ABS	Konference	O. Matějka	Červen 2017
		M. Hroza	Praha
Lex Schwarzenberg a pozemkové změny po roce 1945	Konference	Z. Hazdra	červen 2017
		K. Kožichová	Praha
Didaktický mezinárodní seminář	Mezinárodní seminář	V. Ripka	září 2017
		K. Kožichová	Praha
Mezinárodní paměťová konference	Mezinárodní konference	V. Ripka	září 2017
		K. Kožichová	Praha

Sto let komunistické tajné policie	Mezinárodní konference	J. Kalous	říjen 2017
		K. Kožichová	Praha
Undergroundové hnutí v 60. letech 20. století	Konference	L. Kudrna, F. Stárek	říjen/listopad 2017
		K. Kožichová	Praha
Regionální dějiny KSČ	Konference	P. Anev, M. Bílý	říjen/listopad 2017
		K. Kožichová	Praha
Antisemitismus a anticiganismus v ČR	Seminář	V. Ripka	prosinec 2017
		K. Kožichová	Praha

Dokumentace		
Projekt	Autoři	Název
Československá justice v letech 1948–1989 a její role při trestněprávní perzekuci odpůrců režimu	Jaroslav Pažout	Databáze vedoucích představitelů tzv. třídní justice
Dokumentace událostí moderních českých dějin (1939–1989) z perspektivy jednotlivých aktérů	Jan Dvořák, Jan Horník, Adam Hradilek, Soňa Mikulová	Celkem 45 pamětnických rozhovorů

3. Vzdělávací činnost

Vzdělávací činnost se v současné koncepci Ústavu těší velké pozornosti, což se projevilo i tím, že byla od roku 2015 personálně posílena (ze 4 pracovníků na 12) a má podobu vlastního oddělení. V roce 2017 neplánujeme další výrazný nárůst počtu pracovníků, zato spíše ustálení bohatých aktivit oddělení.

V roce 2017 se poprvé také více projeví schválená Koncepce vzdělávací a popularizační činnosti, a to zejména s akcentem na občanské vzdělávání. Větší aktivita tímto směrem vyplývá jak z koncepce, tak i z toho, že byl na rozvoj této agendy do Oddělení vzdělávání přijat ke konci roku 2016 nový pracovník.

Rozvoj vzdělávání, za něj nese hlavní odpovědnost především Oddělení vzdělávání, se zaměří na tři hlavní linie:

1. Tvorba kvalitních vzdělávacích materiálů pro přímé využití ve výuce na školách. Velký důraz přitom bude kladen na rozvoj spolupráce se školami. Bude přijat nový pracovník pro organizaci a udržování kontaktů se školami. Zároveň se bude dále rozvíjet síť spolupracujících učitelů na placené i neformální bázi.

2. Rozvoj odborné didaktické kompetence, kdy se vzdělávací praxe propojuje s vědeckými výstupy na konferencích a ve vědeckých publikacích. Je silnou stránkou Oddělení vzdělávání, že v sobě obě tyto roviny, tedy praxi i odbornou reflexi, velmi přirozeně spojuje. V kontextu všech činností Ústavu lze za přednost Oddělení vzdělávání považovat i schopnost prosadit se na prestižních mezinárodních odborných fórech. Tento směr by měl být nadále rozvíjen účastí na zahraničních konferencích v roce 2017.

3. V roce 2017 bude zahájen jeden až dva výzkumné projekty zaměřené na paměťovou kulturu v české společnosti.

Kombinace výzkumné akademické činnosti a aplikované vzdělávací praxe činí z Ústavu ojedinělé pracoviště v kontextu celé ČR.

Přehled plánovaných výstupů

Vzdělávací semináře pořádané ÚSTR		
Projekt	Vystupující	Název
Dějepis pro 21. století – provoz	Karina Hoření, Čeněk Pýcha, Václav Sixta	Veřejný prostor jako vzdělávací médium
Dějepis pro 21. století – provoz	Jaroslav Pinkas, Kamil Činátl, Václav Sixta, Karina Hoření, Čeněk Pýcha, Vojtěch Ripka, Jaroslav Najbert	Regionální semináře pro učitele (obsahují vzorovou hodinu s žáky; nejméně 7x)
Dějepis pro 21. století – provoz	Jaroslav Pinkas, Kamil Činátl, Karina Hoření, Čeněk Pýcha, Vojtěch Ripka, Jaroslav Najbert, Václav Sixta	Dvoudenní letní škola (ve spolupráci s Centrem současného umění DOX)
Dějepis pro 21. století – provoz	Jaroslav Pinkas, Kamil Činátl, Karina Hoření, Čeněk Pýcha, Jaroslav Najbert, Vojtěch Ripka	Celodenní semináře pro učitele s množstvím workshopů a dalších aktivit (nejméně 4x)
Dějepis pro 21. století – vývoj nových forem	Jaroslav Pinkas, Kamil Činátl, Václav Sixta, Karina Hoření, Čeněk Pýcha, Vojtěch Ripka, Jaroslav Najbert	Didaktické přednášky na VŠ (nejméně 7x)
Dějepis pro 21. století – vývoj nových forem	Kamil Činátl, Čeněk Pýcha, Jiří Maha, Karina Hoření, Jaroslav Najbert,	Testování aplikace pro práci s prameny v terénu 2

Vojtěch Ripka

Vzdělávací materiály

Projekt	Autoři	Název
Dějepis pro 21. století – vývoj nových forem	Vojtěch Ripka, Jaroslav Pinkas, Karina Hoření	Rukopis publikace „Třetí odboj v didaktické perspektivě“
Dějepis pro 21. století – vývoj nových forem	Kamil Činátl, Čeněk Pýcha, Jiří Maha	Rukopis publikace „Dějepisný sešit II – Jan Palach“
Inovace výuky dějepisu: vývoj digitální aplikace pro práci s prameny	Jaroslav Najbert, Stanislav Palatka	„Expedice Podyjí. Metodika projektového vyučování v NP Podyjí“
Inovace výuky dějepisu: vývoj digitální aplikace pro práci s prameny	Kamil Činátl, Karina Hoření, Jaroslav Najbert, Vojtěch Ripka	Prototyp aplikace a rukopis metodiky „Dějepisná dílna: prameny ve škole“

4. Popularizační činnost

Popularizace patří v souladu se schválenou Konceptí vzdělávací a popularizační činnosti Ústavu k důležitým úkolům. V roce 2017 se zaměříme na hledání nových formátů naznačených v úvodu, tedy na propojování aktuálních společenských témat s těmi, pro něž má Ústav odbornou způsobilost. Důležité je přitom dodržování principu „dialogičnosti“ v tom smyslu, že Ústav ve veřejném prostoru především svou odborností podporuje, podněcuje a případně moderuje diskuzi, nikoli že minulost autoritativně vykládá.

Přehled plánovaných výstupů

Výstavy pořádané ÚSTR – nové výstavy		
Název	Garant	Termín/místo
Nemohli jsme mlčet. Lidé Charty 77	M. Bárta	leden 2017/Praha
	M. Hroza, J. Vondryška	
Organizace Světлана – skupina protikomunistického odboje, konstrukt StB, nebo provokace?	L. Svoboda	září 2017/Valašské muzeum v přírodě
	M. Hroza, J. Vondryška	
Obraz Masaryka v české společnosti	Z. Hazdra	říjen 2017/Muzeum T. G. M. Rakovník (pobočka Lány)
	M. Hroza, J. Vondryška	
Labyrintem normalizace	M. Šmok	duben 2017/Židovské muzeum v Praze
	M. Hroza, J. Vondryška	
Ještě jsme ve válce – německá verze	M. Hroza.	červen 2017
	J. Vondryška	
Rozkulačeno – putovní verze	J. Rokoský	březen 2017/průběžně po celé ČR
	M. Hroza, J. Vondryška	

Výstavy pořádané ÚSTR – prezentace stávajících výstav		
Název	Garant	Termín/místo
Mene Tekel	J. Vondryška	únor 2017, kostel p. Marie Sněžné, Praha
Ve znamení tří deklarácí	Z. Hazdra	průběžně během roku 2017, ČR
	J. Vondryška	
Velehrad vás volá	S. Vodičková	leden 2017, Svatá Hora u Příbrami
	J. Vondryška	
Diktatura versus naděje	S. Vodičková	průběžně během roku 2017, ČR
	J. Vondryška	
Židé v Gulagu	A. Hradilek	průběžně během roku 2017, Česká centra
	J. Vondryška	
Václav Havel – politika a svědomí	J. Hron	březen 2017, Žďár nad Sázavou
	J. Vondryška	

Filmy		
Projekt	Autoři	Název
Čechoslováci v Gulagu	Jan Dvořák, Štěpán Černoušek, Adam Hradilek	Dokumentární film o Čechoslovácích v Gulagu ve spolupráci s Českou televizí

Ostatní popularizace		
Projekt	Autoři	Název
Mimoprojektová činnost	Pracovníci Oddělení výzkumu a vzdělávání	Čtvrteční semináře pro veřejnost
Mimoprojektová činnost	Pracovníci Oddělení výzkumu a vzdělávání	Prezentace knih a příležitostné debaty
Mimoprojektová činnost	Pavel Ryjáček	Den otevřených dveří
Mimoprojektová činnost	Pavel Ryjáček	Ceny za svobodu a demokracii

5. Digitalizační projekty

V roce 2017 bude Ústav pokračovat v digitalizaci dokumentů, které nejsou archiváliemi ve správě Archivu bezpečnostních složek.

Přehled plánovaných výstupů

On-line badatelské aplikace		
Aplikace	Rozsah	Komentář
Svobodná Evropa – archiv vysílání RFE v Československu	Očekáváme publikaci prvních 500 tisíc stran dokumentů	Na základě smlouvy mezi Ústavem a Národním muzeem

Ostatní digitalizované dokumenty		
Fond	Rozsah	Komentář
Archiv vysílání Rádia Svobodná Evropa v Československu	Fond čítá odhadem 1,6 milionu dokumentů. V roce 2017 zdigitalizuje Ústav první polovinu fondu, druhou polovinu v roce 2018.	Na základě smlouvy mezi Ústavem a Národním muzeem
Sbírka Muzea dělnického hnutí	Odhadem 200 tisíc skenů. V roce 2017 Ústav zdigitalizuje prvních 40 tisíc.	Na základě smlouvy mezi Ústavem a Národním muzeem
Fondy z ukrajinského státního archivu SBU	Fond s materiály Čechoslováků cca 6.000 spisů, tj. cca 150 tisíc skenů. V roce 2017 Ústav digitalizuje prvních 50 tisíc.	Digitalizace bude probíhat v rámci projektu Čechoslováci v Gulagu

Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy	Ve spolupráci s ABS probíhá podrobná příprava na digitalizaci. V letošním roce předpokládáme digitalizaci 160 000 stran.	Digitalizace probíhá na základě dohody s ABS.
---	--	---

6. Zateplení sídla ÚSTR

Po letech příprav (započatých již Ministerstvem informatiky před vznikem Ústavu) projde budova ve vlastnictví České republiky, která je v současné době sídlem Ústavu i Archivu bezpečnostních složek, rekonstrukcí. Stavební akce nazvaná „Zateplení sídla ÚSTR“ je rozpočtována v návrhu státního rozpočtu v kapitole 355 – ÚSTR a financována bude (po schválení zákona o státním rozpočtu) z rozpočtových zdrojů České republiky a Operačního programu Životní prostředí Evropské unie. Cílem akce je kompletní výměna pláště budovy vedoucí ke zlepšení energetického štítku, úspora energie a zlepšení podmínek zaměstnanců i veřejnosti v budově. Součástí bude i likvidace azbestu obsaženého v plášti budovy.

Stavební práce budou probíhat od chvíle, kdy bude podepsána smlouva se zhotovitelem (v závislosti na ev. množství odvolání k ÚOHS po vyhodnocení veřejné zakázky to může být kdykoli po konci měsíce února) do konce roku nebo i v průběhu dalšího kalendářního roku (podle závazného harmonogramu stanoveného ve smlouvě se zhotovitelem). Vzhledem k přítomnosti azbestu musí být budova kompletně vyklizena a obě instituce se přestěhují do náhradních prostor – k tomu dojde do konce března. Na přelomu února a března budou stěhování vyhrazeny 4 týdny, kdy nebudou organizovány žádné akce pro veřejnost.

Administrativní aparát a vedení Archivu se z Siwecovy ulice přestěhuje do volných prostor ABS v budovách v Braníku a Na Struze. Administrativní aparát a vedení Ústavu se na základě smlouvy mezi Ústavem a Technologickou agenturou ČR přestěhuje do pronajatých prostor v Parku Hadovka v ulici Evropská. Odbor výzkumu a vzdělávání, odbor produkční a oddělení digitalizace se na základě smlouvy mezi Ústavem a Archivem přestěhují do volných prostor ABS v Braníku. Knihovna Jána Langoše bude po čas stavebních prací uzavřena. Akce určené veřejnosti, které Ústav dosud realizoval ve vlastních prostorách, budou realizovány ve smluvních prostorech v Parku Hadovka a v Informačním středisku Poslanecké sněmovny na Malostranském náměstí.

7. Přílohy

7.1 Přehled výzkumných, dokumentačních a vzdělávacích projektů a jejich anotace

I. Nově zařazené projekty

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
1	Nucená práce v období nacistické okupace na území dnešní České republiky	A. Adam	2016–2018
2	Varšavská smlouva: dezintegrace a rozpad (1985–1991)	M. Bílý	2017–2019
3	Udavačství jako sociální praxe v českých zemích 1938–1953	J. Mrňka	2017–2019
4	Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova	J. Urban	2017–2019
5	Jugoslávská komunita v Československu 1969–1989. Příspěvek ke studiu imigrace a pobytu cizinců v období tzv. normalizace	O. Vojtěchovský	2017–2019
6	Muzeum v diskuzi	Č. Pýcha	2017–2018
7	Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989	T. Vilímek	2017–2021
8	Analýza diskuze o dějinách v prostředí disentu	P. Placák	2017–2018
9	Nacistický bezpečnostní aparát a SS v protektorátu Čechy a Morava II	J. Vajskebr	2017–2019
10	Edice dokumentů k odbojové organizaci Petiční výbor věrni zůstaneme	S. Kokoška	2017–2019
11	Proměny vězeňství v českých zemích v letech 1965-1992	K. Pinerová, M. Louč, K. Bušková	2017–2019

II. Pokračující projekty z předchozích let

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
11	Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)	P. Anev	2008–2017
12	Čechoslováci v Gulagu	A. Hradilek	2014–2017
13	Československá justice v letech 1948–1989 a její role při trestněprávní perzekuci odpůrců režimu	J. Pažout	2014–2017
14	Korpus jazyka StB	řešitelka projektu na MD	2014–2017
15	Nacistický bezpečnostní aparát a SS v protektorátu Čechy a Morava	J. Vajskebr	2015–2017
16	Odboj a perzekuce křesťanů v době nacismu a komunismu (1939–1989)	M. Doležalová	2009–2018
17	Od eutanazie k vyhlazování Židů	P. Zeman	2013–2017
18	Protikomunistické letáky a tiskoviny v totalitním Československu 1948–1953	P. Mallota	2014–2017
19	Představitelé nacistického represivního aparátu protektorátu Čechy a Morava	P. Kreisinger	2011–2017
20	Převzetí, upevnění a proměny panství KSČ v českých zemích 1945–1956, regionální komparace	M. Lóži	2015–2017
21	StB a Stasi, vztahy a spolupráce československých a východoněmeckých bezpečnostních orgánů v letech 1969–1989	T. Vilímek	2014–2017
22	Šlechta v konfrontaci s totalitními režimy 20. století (1938–1989)	D. Homolová	2011–2017
23	Ukrajinská povstalecká armáda na území Československa	D. Svoboda	2012–2019
24	Zánik agrární strany a pád československé demokracie	P. Anev	2013–2017
25	Dokumentace popravených z politických důvodů (1948–1989)	P. Mallota	2008–2017
26	Underground v regionech	L. Kudrna	2012–2018

27	Obrana národa. Edice dokumentů	S. Kokoška	2015–2017
28	Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1945–1953	M. Bárta, J. Kalous	2015–2018
29	Dokumentace událostí moderních českých dějin (1939–1989) z perspektivy jednotlivých aktérů	J. Dvořák	2015–2017
30	Komparace sociálních hnutí v roce 1968 u nás a v západní Evropě	M. Valenta	2017–2019
31	Kurýři a převaděči v letech 1948–1955	L. Svoboda	2015–2018
32	Opus Bonum	P. Placák	2015–2017
33	Útěk z Leopoldova	J. Rokoský	2015–2017
34	Živé pochodně. Sebeupálení jako forma politického protestu v sovětském bloku (1968–1989)	P. Blažek	2015–2017
35	Český exilový politický aktivismus a politická publicistika mimo Radu svobodného Československa v letech 1948–1968	J. Cholínský	2015–2017
36	Film a dějiny totalitních režimů	P. Kopal	2016–2018

III. Vzdělávací projekty

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
37	Dějepis pro 21. století – provoz	V. Ripka	2017
38	Dějepis pro 21. století – vývoj nových forem	J. Pinkas	2015–2017

Anotace projektů

I. Nově zařazené projekty

Nucená práce v období nacistické okupace na území dnešní České republiky		
Vedoucí projektu: Alfons Adam	Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2016–2018
Popis Nacistická nucená práce se nenacházela pouze na území „staré říše“, nýbrž také na všech začleněných územích nebo německým wehrmachtem obsazených územích v Evropě. Nové a nové skupiny osob se stávaly obětí stále propracovanějšího systému nacistické nucené práce a číslo těch, kteří byli nuceni k práci, stále stoupalo. Dva největší podniky na území dnešní České republiky, v nichž byla v letech 1939–1945 masivně nasazena nucená práce, byly dceřinými společnostmi Reichswerke Hermann Göring (RWHG): Sudetenländische Bergbau AG (SUBAG) a Sudetenländische Treibstoffwerke AG (STW). SUBAG a STW zaměstnávaly během války dohromady 55 000 lidí, většinu z toho tvořili nuceně nasazení. Tento projekt si klade za cíl zaplnit velkou mezeru ve výzkumu válečného období na našem území, kdy se o nucené práci až dosud mluvilo téměř výhradně v souvislosti s nasazením občanů protektorátu v Říši.		
Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy V roce 2017 bude ukončena většina rešerší. Rešerše budou zaměřeny především na oblasti Mostecka, Tešínska, Teplic, Hradce Králové nebo Českého Brodu, které mají zemědělský charakter. Výsledky jedné sondy budou publikovány v časopise Paměť a dějiny (2/2017), případně v periodiku Securitas Imperii či v německém odborném periodiku.		

Varšavská smlouva: dezintegrace a rozpad (1985–1991)		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Matěj Bílý		2017–2019
<p>Popis Projekt se zaměřuje na analýzu posledních let existence organizace Varšavské smlouvy v éře vlády generálního tajemníka ÚV KSSS Michaila Gorbačova. Vycházet bude především z rozsáhlého výzkumu primárních dokumentů v českých i zahraničních archivech (Polsko, Německo, USA). Zaměří se na politické i vojenské struktury uvedené aliance, jejichž vývoj ve zkoumaném období zasadí do kontextu probíhajících přelomových událostí nejen poslední fáze studené války, ale především politických a mocenských změn v Sovětském svazu a v jeho zájmové sféře v Evropě. Hodlá tedy silně reflektovat rovněž politiku československého normalizačního vedení. Krom zmapování nezanedbatelných změn ve vnitřních strukturách Varšavské smlouvy samotné se výzkum bude orientovat především na otázku, jakou úlohu v procesu rozvolňování východního bloku sehrála tato organizace, která od roku 1955 představovala jeden z důležitých mocenských mechanismů v sovětské zájmové sféře. Též se pokusí objasnit, nakolik se jednotlivé členské státy, včetně ČSSR, pokoušely využívat aliančního multilaterálního rámce k prosazování svých partikulárních zájmů v politicky turbulentním období po roce 1985.</p>		
<p>Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy V roce 2017 bude projekt zahájen rešeršemi v archivech.</p>		

Udavačství jako sociální praxe v českých zemích 1938–1953		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Jaromír Mrňka		2017–2019
<p>Popis Nacistická a stalinistická diktatura představovaly systémy vládnutí, které udávání přiznávaly relativně vyšší důležitost. Odlišovaly se především v kvantitativní míře. Projekt bude rekonstruovat fenomén udavačství v moderní české společnosti a bude zaměřen na analýzu mechanismů, v nichž udavačství představovalo</p>		

specifický druh sociální komunikace mezi státem a společností. Důraz bude kladen na analýzu udavačství jako výlučného jednání, přičemž bude analyzována jak individualita konkrétních aktérů, tak jejich sociální zasazení jako osobité sociální skupiny.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Zpracování heuristiky: normativní (prameny legislativního procesu, normativní prameny, prameny centrálních institucí), sociální praxe (prováděcí předpisy, vyhlášky a směrnice, konkrétní spisová agenda, vyšetřovací spisy), každodenního vyjednávání (udání, žádosti, stížnosti, korespondence, výpovědi). Dále zpracování dobového tisku, především dobově aktuální reflexe výše uvedených témat spojených s udavačstvím – ať již na rovině veřejné debaty, nebo státní propagandy. Stanovení základních linií dalšího směřování výzkumu.

Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova

Vedoucí projektu:

Jiří Urban

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2017–2019

Popis

Projekt se věnuje problematice státních zemědělských podniků a jejich roli při prosazování kolektivizace venkova. Tomuto tématu byla dosud věnována jen naprosto minimální badatelská pozornost, ačkoli na potřebu komplexního primárního výzkumu úlohy strojních a traktorových stanic (STS) a Československých státních statků (ČSSS) v procesu kolektivizace poukazoval již koncem 70. let nestor agrárních dějin Samuel Cambel.

Vzhledem k neutěšenému stavu výzkumu na tomto poli se projekt zaměří na zkoumání role STS, ČSSS a hospodářských družstev. Při řešení projektu bude primární výzkum zaměřen na konkrétní státní zemědělské podniky představující důležité reprezentanty strojních a traktorových stanic (STS Kukleny, ustavená údajně jako první v Československu), Československých státních statků (Gigant Smiřice, budovaný jako výkladní skříň údajných předností socialistické živočišné velkovýroby) a hospodářských družstev (konkrétní reprezentant vzejde z průzkumu ucelenosti archivních fondů družstev v regionu někdejšího Hradeckého kraje, do něhož místně přísluší také výše zmínění zástupci STS a ČSSS).

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

V prvním roce projektu půjde hlavně o heuristiku a primární výzkum, neboť jde o bílé místo v dosavadní historiografii. Dojde rovněž k prohloubení spolupráce s dr. Ewelinou Szpak z Muzea Historii Polski a dr. Zsuzsannou Varga z Eötvös Loránd University, které se v minulosti ve svých výzkumech problematikou státních statků zabývaly.

Jugoslávská komunita v Československu 1969–1989. Příspěvek ke studiu imigrace a pobytu cizinců v období tzv. normalizace

Vedoucí projektu:

Ondřej Vojtěchovský

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2017–2019

Popis

Cílem projektu je zmapovat a analyzovat fenomén pobytu jugoslávských občanů a vývoj dlouhodobě usedlé jugoslávské komunity v Československu v období tzv. normalizace. Smyslem výzkumu přitom není jen nashromáždit poznatky o této relativně malé části populace, ale v širokém kontextu zkoumat plejádu politických a společenských jevů, které poznamenaly československý politický režim a společnost v této vývojové fázi státního socialismu. Těmito jevy jsou dočasná či trvalá imigrace, postoj politické moci vůči dlouhodobě usedlým cizincům a podmínky jejich pobytu, stereotypy domácího obyvatelstva vůči cizincům a přistěhovalcům, podoby akceptace či odmítnutí. Skrze analýzu těchto jevů výzkum směřuje k poznání normalizace jako fáze diktatury komunistické strany v Československu a usiluje o distinkci, nakolik a v jakém ohledu se diktatura KSČ posunula oproti předchozímu období zakončenému násilným přerušáním tzv. obrodného procesu. Na druhé straně však postihuje problémy, které přesahují epochu státního socialismu a se kterými se nijak překvapivě setkáváme i dnes. Jelikož postoje státní moci i společnosti vůči přistěhovalcům a cizincům jsou v současnosti velice aktuální, je na místě se ptát, jakou má česká společnost se soužitím s cizinci a imigranty historickou zkušenost. Zvláště palčivé jsou otázky po zdrojích dnešních negativních emocí a xenofobních nálad. Přestože lze oprávněně nalézat kořeny či alespoň paralely i ve starších obdobích, nabízí se relativně nedávné období normalizace jako zvláště vhodný rámec pro takto formulovaný výzkum.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

V roce 2017 proběhne archivní výzkum a rozhovory s pamětníky. Vzhledem k výročí Charty 77 bude připravena

pro Paměť a dějiny studie o ohlasu Charty 77 v Jugoslávii. Během prvního roku projektu proběhnou služební cesty do Bělehradu a Záhřebu a práce na studii a edici dokumentů k činnosti protititovské emigrace v ČSSR v 70. letech (ilegální letáky nové KSJ zasílané z Československa do Jugoslávie, které se týkaly mimo jiné problému nezaměstnanosti v SFRJ a „vývozu pracovní síly do zahraničí“) a srovnání mezi sovětským (československým) typem socialismu a jugoslávským modelem „samosprávného socialismu“. Dílčí výsledky budou prezentovány na konferenci Socialism on the Bench v Pule, v září 2017. Bude dokončena studie a edice dokumentů a zpracována časopisecké studie.

Muzeum v diskuzi		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Čeněk Pýcha	Jakub Jareš, Václav Sixta	2017–2018
<p>Popis</p> <p>Projekt má ambici propojit muzejnictví se současnou historickou vědou. V diskuzích mezi historiky a muzejníky někdy zaznívá názor, že jedni nemohou druhým rozumět, protože pracují odlišnými metodami a s odlišnými prostředky. Chceme ukázat, že užší spolupráce je nejen možná, ale může být také oboustranně inspirativní a vést ke kvalitnějším expozicím i historiografickým textům. Projekt se hodlá při vědomí konstitutivní role sbírek a exponátů pro muzea i s ohledem na jejich společenskou funkci dívat na muzejní expozice z hlediska obsahů a konceptů, kterými vstupují do veřejného prostoru. Bude nás primárně zajímat, jaké příběhy, s jakým účelem a jakým způsobem expozice vypráví a nakolik je přítom ovlivněna a podmíněna paměťovou kulturou dané společnosti. Právě reflexe těchto „skrytých“ východisek výstavního vyprávění je polem, v němž se může propojovat muzejnická práce s „exponáty“ s historickou prací s „koncepty“.</p> <p>Budeme se přitom soustředit na 1) analýzu narativů, s jejichž pomocí muzea a památníky svoje expozice vytvářejí. Zajímat nás především bude, nakolik silný je v konstrukci expozic (včetně regionálních) národní narativ, nakolik jej autoři expozic reflektují a případně modifikují. Další oblastí našeho zájmu bude 2) schopnost muzeí interpretovat zvolená témata, což neznamená pouze překládat odbornou tematiku do výstavního jazyka, ale také schopnost rozvíjet myšlení návštěvníků, překračovat očekávatelné souvislosti a ideálně také provokovat k opravdu hlubokému poznání, případně prožitku. Třetí oblastí, na kterou se zaměříme, je 3) uvažování muzeí</p>		

o sbírkách a exponátech.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Projekt začne heuristikou a studiem literatury, důležitou součástí výzkumu jsou pochopitelně návštěvy muzeí a analýzy expozic. Dále plánujeme účast na konferenci, uspořádání dvou diskuzí se zapojením pracovníků muzeí a jedné historické dílny.

Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989

Vedoucí projektu:

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

Tomáš Vilímek

Adam Havlík, Tomáš Malínek, Petr Dvořáček

2017–2021

Popis

Dějiny státobezpečnostních složek v Československu po druhé světové válce lze rozdělit do několika období, pro zpracování dějin v rámci projektu Ústavu byly vybrány tři periody (1945–1953, 1953–1968, 1969–1989). Rok 1968 spojený s marnou snahou o reformy bezpečnosti ukončuje jednu etapu, posledním obdobím je pak éra normalizační StB. Dne 1. ledna 1969 vstoupila v platnost čs. federace. Aparát ministerstva vnitra a jemu podřízených složek tak procházel dvěma výraznými změnami – pod novým ministrem J. Pelnářem probíhala tzv. normalizace, která fakticky začala krátce po invazi pěti států Varšavské smlouvy, a současně vstoupila v platnost nová výrazná organizace, spojená se vznikem tří ministerstev vnitra – federálního a dvou republikových. Také federalizace byla využita k „očistě“ a pod záminkou reorganizace docházelo k personálním přesunům, většinou ve funkcích vedoucích pracovníků. Rozsáhlé čistky vyvrcholily po nástupu nového ministra Radko Kasky v roce 1970 ve spojení s výměnou stranických legitimací a následným přísným hodnocením činnosti pracovníků v průběhu „krizového období“.

Projekt naváže na předchozí činnost a za kritérium rozdělení tématu bude považováno organizační členění a zaměření činnosti. Zaměří se na rekonstrukci organizačního vývoje rozvědných a kontrarozvědných útvarů podřízených ministerstvu vnitra, představení jejich zaměření, činností a personálního obsazení vedoucích funkcí jednotlivých operativních součástí, a to u centrálních i regionálních složek. Nahlédne taktéž do souvislostí akcí i personální struktury StB. Důležitou roli bude hrát snaha o začlenění problematiky do zahraničněpolitických i vnitropolitických souvislostí a především vztah bezpečnosti a komunistické strany. Postihne vývoj v celém

tehdejším Československu a pokusí se jej dát do souvislosti s krizí komunistického bloku. Je třeba mít stále na paměti, že vývoj v jednotlivých útvarech podřízených ministerstvu probíhal různě, lišil se také vývoj na Slovensku a v Čechách, jinak vnímali dění v centrále, jinak na okresech a v krajích.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

V roce 2017 začne především rozsáhlý základní výzkum v archivech, a to nejen v ABS, ale také ve státních oblastních archivech. Vznikne rozsáhlá pramenná základna, od níž se teprve v dalších letech budou odvíjet jednotlivé kapitoly.

Analýza diskuze o dějinách v prostředí disentu

Vedoucí projektu:

Petr Placák

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2017–2018

Popis

Dohled nad dějinami a snaha prosadit jeden výklad, který je pro všechny závazný, patří k základním charakteristikám totalitních, autoritativních i různých národoveckých režimů – dobu normalizace nevyjímaje. Projekt má za cíl nastínit, jak se s monopolním nárokem komunistického režimu na dějiny, který – snažící se sám sebe prezentovat jako režim „lidový“ – v mnohém navázal na národovecké koncepce 19. století, vyrovnávalo nezávislé intelektuální prostředí kolem opozičního hnutí Charta 77 na jedné straně a jak se do této „nezávislé“ diskuze snažila vlomit sama moc a ovlivnit ji směrem ke kanonickému výkladu dějin, respektive odborně či lidsky znemožnit názorové oponenty na straně druhé.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

V roce 2017 proběhne především sběr a zpracování archivního materiálu. Rovněž vznikne studie k tématu pro revue Paměť a dějiny.

Nacistický bezpečnostní aparát a SS v protektorátu Čechy a Morava II

Vedoucí projektu:

Jan Vajskebr

Další členové projektového týmu:

Jan Zumr, Pavel Kreisinger

Doba realizace:

2017–2019

Popis

V rámci projektu bude systematicky zpracována struktura a personální obsazení vedoucích a zástupců vedoucích řídicích a venkovních úřadoven Gestapa na území protektorátu. Bude realizován rozsáhlý archivní výzkum v tuzemsku i zahraničí, nashromážděný materiál bude pečlivě utříděn a zanalyzován a na základě jeho vyhodnocení vznikne stěžejní výstup – monografie s pracovním názvem „Velitelský sbor Gestapa v protektorátu Čechy a Morava.“ Projekt bude doplněn studii věnovanými dílčím problémům, interaktivní mapou na internetu, konferencemi, semináři a přednáškami.

Projekt se zaměří na analýzu velitelského sboru Gestapa v protektorátu Čechy a Morava. Součástí monografie budou encyklopedicky koncipované medailony všech velitelů a jejich zástupců (cca 120 mužů). Zkoumán bude mimo jiné původ, rodinné/sociální zázemí, náboženská příslušnost/výstupy z církví, dosažené vzdělání, účast v první světové válce, politická angažovanost, členství v NSDAP a SS a dalších nacionálně socialistických organizací, kariéra před okupací v ČSR, činnost v protektorátu, působení mimo protektorát a nasazení na východní frontě i poválečné osudy (vyšetřování, soudní řízení v Československu, Německu, popř. v Rakousku a dalších zemích). Následně bude proveden rozbor údajů, které budou zaneseny do grafů a tabulek. Zjištěné výsledky nám umožní detailně rekonstruovat podobu velitelského sboru Gestapa v protektorátu Čechy a Morava a porovnat výsledky s dobovými statistikami i bádáním cizojazyčných i tuzemských odborníků.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

V prvním roce projektu se pozornost zaměří na archivní výzkum nejen v ČR, ale i v Německu a Rakousku.

Edice dokumentů k odbojové skupině Petiční výbor Věrní zůstaneme		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Stanislav Kokoška		2017–2019
<p>Popis Projekt navazuje na již vydané edice dokumentů, které se věnují zpřístupňování pramenů k dějinám českého odbojového hnutí v letech 2. světové války. Projekt si klade za cíl rozšířit škálu pramenů k dějinám domácí odbojové organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ). Výzkum bude sledovat vliv této organizace na situaci v protektorátu Čechy a Morava. Publikované dokumenty rovněž pomohou objasnit úlohu PVVZ v českém odbojovém hnutí. Řešení projektu se bude opírat o rozsáhlý archivní výzkum v České republice a Německu. Edice bude připravena v souladu s pravidly pro vydávání novodobých pramenů a bude sloužit především pro potřeby historického výzkumu.</p>		
<p>Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy První rok nového projektu bude zaměřen především na heuristiku, která zahrne nejenom odbornou literaturu, ale i poválečnou publicistiku, jež věnovala odbojové organizaci PVVZ značnou pozornost. Vlastní archivní výzkum se v prvním roce zaměří především na osobní fondy, které jsou uloženy v Národním archivu. Důležitou součástí heuristiky bude rovněž představovat studium fondu 308 („Domácí odboj“) a souboru dokumentace k dějinám 2. odboje, která vznikla sbírkotvornou činností Moravského zemského muzea. Tento archivní výzkum by měl především objasnit osud původního archivu PVVZ, jenž podle dostupných informací částečně přečkal válku. Vybrané archivní dokumenty budou průběžně přepisovány a opatřovány příslušným poznámkovým aparátem.</p>		

Proměny vězeňství v českých zemích v letech 1965-1992

Vedoucí projektu:

Klára Pinerová

Další členové projektového týmu:

Michal Louč, Kristýna Bušková

Doba realizace:

2017–2019

Popis

Projekt je financován z GAČR. Ústředním výzkumným tématem předkládaného projektu je československé vězeňství v letech 1965–1992, jež bude nahlíženo z perspektivy adaptačních mechanismů, a to jak systémových, tak individuálních. Zvolený interdisciplinární přístup (kombinace historie, psychologie, sociologie, orální historie) přinese popis mocenských vztahů mezi ovládajícími a ovládanými, jejich vzájemnou interakci, strategií jednotlivých aktérů a jejich psychologických reakcí na ohrožení, rozbor vlivů, faktorů a podnětů ovlivňující konečnou podobu represivní instituce. Zkoumání dané problematiky současně přesáhne k obecné otázce a definici úlohy vězeňského systému a represe v tehdejší společnosti. V tomto ohledu projekt rovněž postihne kontinuity a diskontinuity před rokem 1968 a po roce 1989.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Rešeršní a heuristická práce v Archivu bezpečnostních složek, Národním archivu, regionálních a speciálních archivech; rešerše v orálněhistorických sbírkách, společné každoměsíční metodologické semináře pod vedením zkušeného mentora (Muriel Blaive – Ústav pro studium totalitních režimů již takto vzdělává své juniorské badatele); rešerše a studium dobového tisku, memoárové literatury a tištěných pramenů (bulletiny SNV, publikace Správy Sboru nápravné výchovy, publikace Výzkumného ústavu penologického, Informace o Chartě 77, zprávy VONS, zprávy Amnesty International a jiné).

II. Pokračující projekty z předchozích let

Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Petr Anev	Milan Bárta, Jan Kalous, Pavel Kreisinger, Jaroslav Rokoský, Jiří Urban, Rudolf Vévoda, Roman Vondra, Matěj Bílý	2008–2017
Popis <p>Komunistická strana Československa sehrála v moderních dějinách naší země mimořádně významnou úlohu. Hlubší poznání dějin KSČ není možné bez dostatku informací o jejích vedoucích představitelích. Za tímto účelem vzniká v Ústavu publikace, která umožní rychle získat přehled o životě a politické kariéře vybraných komunistických politiků. Naším cílem je vytvořit biografický slovník, který se zařadí mezi základní příručky využitelné ke studiu dějin KSČ a českých a slovenských moderních dějin. „Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)“ zachytí podle jednotných kritérií osudy významných činitelů komunistické strany. Díky přiřazení seznamu základních pramenů a literatury ke každému biografickému heslu může publikace posloužit také jako základní východisko k hlubšímu studiu témat spojených s personáliemi komunistické strany. Kromě životopisných medailonů bude kniha obsahovat také úvodní studii nastiňující problematiku vzniku a proměn KSČ a KSS a zejména jejich volených orgánů v širším kontextu dějin Československa. V heslové části publikace budou zpracovány osudy funkcionářů KSČ a KSS, kteří byli v letech 1921–1989 členy vybraných řídicích stranických orgánů nebo jinak zásadním způsobem ovlivňovali činnost KSČ. Biografická hesla budou vycházet nejen z relevantní odborné literatury, nýbrž také z původního výzkumu archivních pramenů. Na přípravě jednotlivých hesel pracují kromě vybraných badatelů ÚSTR také externí spolupracovníci z českých a slovenských historiografických institucí.</p>		
Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy <p>Projekt byl prodloužen do roku 2017 především kvůli velkému rozsahu. Nicméně po proběhlých recenzích v roce 2016 a poté, co většina autorů už stihla zpracovat připomínky, zbývá v roce 2017 zpracovat připomínky do zbytku hesel. V lednu začne redakční práce a dále práce směřující ke konečnému vydání slovníku v roce 2017, a sice ve spolupráci s nakladatelstvím Academia.</p>		

Výstup

Anev, Petr a kol.: monografie „Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)“; rukopis

Čechoslováci v Gulagu

Vedoucí projektu:

Adam Hradilek

Další členové projektového týmu:

Jan Dvořák, Štěpán Černoušek, Mečislav Borák,
Zdeněk Vališ, Lukáš Babka

Doba realizace:

2014–2017

Popis

Hlavním cílem projektu je zpracování tématu represí čs. občanů v SSSR na základě rozhovorů s pamětníky, dokumentů z ukrajinských a ruských archivů NKVD/KGB a českých archivů. Projekt navazuje na téma zpracovávané v rámci projektu Paměť a dějiny totalitních režimů, během něhož bylo zaznamenáno přes 40 rozhovorů s přímými pamětníky, kteří mají osobní zkušenosti s pobytem v táborech Gulagu, a doplňuje ho o další desítky rozhovorů s příbuznými perzekvovaných osob. Zároveň se podařilo shromáždit okolo 150 osobních výpovědí pamětníků Gulagu z českých i zahraničních archivů. Výpovědi pamětníků tvoří základ dosavadního výzkumu, ve kterém jde o zmapování jednotlivých osudů obětí represí. Od toho se bude odvíjet komplexnější rozbor charakteru a rozsahu represí. Řešitelé projektu provádějí výzkum v zahraničních archivech, v nichž jsou uloženy materiály NKVD k perzekvovaným československým občanům (ukrajinské státní archivy, archivy ukrajinské Bezpečnostní služby SBU, gruzínský archiv Ministerstva vnitra, ruské státní archivy). V roce 2012 objevili v ukrajinských archivech fondy obsahující tisíce spisů vedených k čs. občanům perzekvovaným v SSSR v letech 1939–1945 a zahájili jejich systematický výzkum (v Užhorodě fond zpracovává místní spolupracovník A. Onisko). Jedním z cílů projektu je výzkum prohloubit, získané materiály zpracovat formou odborných textů a zpřístupnit je veřejnosti i dalším badatelům (spolupráce s předními čs. historiky zaměřenými na téma represí v SSSR – M. Borákem a Z. Vališem).

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Projekt měl skončit v roce 2016. Ze dvou důvodů byl prodloužen. Za prvé, dokončení dokumentárního cyklu České televize bylo ze strany partnerů (zejména České televize) odsunuto na rok 2017, s tím souvisí i odklad stejnojmenné doprovodné publikace. V důsledku úspěšných jednání jsme se také rozhodli prodloužit projekt z důvodu možnosti digitalizace archiválií v postsovětských archivech. Například se jedná o zpracování nově

nalezených fondů dotýkajících se perzekuce uprchlíků v SSSR (Lvovská oblast).

Československá justice v letech 1948–1989 a její role při trestněprávní perzekuci odpůrců režimu

Vedoucí projektu:

Jaroslav Pažout

Další členové projektového týmu:

Tomáš Bursík, Alena Šimánková

Doba realizace:

2014–2017

Popis

Předkládaný projekt si klade za cíl komplexní zpracování personálního složení, organizace a fungování nejvyšších orgánů justice, konkrétně soudnictví a prokuratury, přičemž bude sledována i jejich role v trestněprávní perzekuci odpůrců režimu v Československu.

Projekt je založen na náročném primárním výzkumu. Během prvního roku byla připravena studie obsahující shrnutí cílů projektu, analýzu pramenné základny, která je k dispozici, a představení předpokládaných výsledků projektu s některými předběžnými tezemi. Do konce projektu budou vydány ještě tři publikace, a to edice vybraných dokumentů k organizaci a chodu nejvyšších orgánů prokuratury a soudnictví, přehled funkcionářů nejvyšších orgánů prokuratur v letech 1948–1989 a publikace mapující na případových studiích podoby trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948–1989.

V průběhu řešení projektu se počítá s publikováním dalších dílčích studií, jejichž autory budou členové řešitelského týmu i další oslovené osoby. Součástí projektu bude též průzkum a vytvoření prvotních soupisů některých částí fondů Národního archivu, které mají vztah ke sledovanému tématu tak, aby s nimi mohlo být efektivně pracováno v průběhu práce na projektu a aby mohly být využity i jinými badateli.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Pokračování v rešeršních pracích a plnění databáze představitelů komunistickém justice, příprava kolektivní monografie kladoucí si za cíl mapovat na několika případových studiích podoby trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948–1989 a případné zásahy nejvyšších justičních orgánů do jednotlivých kauz.

Výstup

Bursík, Tomáš – Pažout, Jaroslav a kol.: kolektivní monografie „Proměny trestněprávní perzekuce v letech

1948–1989 v případových studiích“; rukopis

Korpus jazyka StB

Vedoucí projektu:

Tereza Mašková

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2014–2017

Popis

Cílem projektu je vytvořit pomůcku, která by sloužila k výzkumu světa StB. Korpus jazyka StB poslouží například jako ideální podklad pro tvorbu slovníku či encyklopedie o StB. Korpus je určen nejen historikům, lingvistům a sociálním vědcům, ale i širší veřejnosti. Jazykový korpus (v podobě na CD a on-line) je klíčovou, neopominutelnou pomůckou v současné encyklopedice.

Úspěšné aplikace korpusu ve výzkumu moderních dějin probíhají např. v Německu, kde jsou postupy korpusové lingvistiky využívány ve výzkumném programu dějin každodennosti NDR. Konkrétně se jedná např. o výzkum stížností (Eingaben), viz Felix Mühlberge nebo Peter Becker a Alf Lüdtke. Jiným příkladem je práce vědců z Centro de Linguística da Universidade de Lisboa, kteří se zabývají portugalským diskursem za Salazarovy éry a po ní.

V českém prostředí je aplikace korpusové lingvistiky v sociálních vědách zatím v počátcích, přesto již lze navázat na dosavadní zkušenosti. Prvním projektem využívajícím postupy korpusové lingvistiky k historické sociologické analýze je projekt týmu FSV UK pod vedením Mgr. Martina Hájka, Ph.D. (GAP404/10/0790 – Instituce v životních příbězích. Víceúrovňová srovnávací analýza biografických vyprávění tří skupin aktérů české společnosti 2. poloviny 20. století).

Partnerskou organizací spolupracující na projektu je Ústav českého národního korpusu FF UK pod vedením Mgr. Václava Cvrčka, PhD.

Cílem projektu je poskytnout sadu dat, díky které bude možné zkoumat některá klíčová témata spojená s fungováním politické policie v komunistickém Československu. Mimo zmíněné obecné využití při sestavování

slovníku jazyka StB či při práci na encyklopedii StB je možné s využitím korpusu zodpovídat např. tyto předběžné výzkumné otázky, resp. tato témata: organizační principy, tajné vs. veřejné dokumenty, cizí vlivy (sovětské či jiné) během zakladatelského období, proměna podoby vnitřního nepřítele aj.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Vzhledem k mateřské dovolené hlavní řešitelky projektu je pokračování projektu závislé na tom, zda se podaří najít vhodnou personální náhradu. Projekt je proto přerušen.

Nacistický bezpečnostní aparát a SS v protektorátu Čechy a Morava

Vedoucí projektu:

Jan Vajskebr

Další členové projektového týmu:

Jan Zumr

Doba realizace:

2015–2017

Popis

V rámci projektu bude systematicky zpracována struktura a personální obsazení nacistických bezpečnostních složek na území protektorátu. Stěžejním výstupem bude monografie, která má pracovní název „Velitelský sbor německého potlačovacího aparátu v protektorátu Čechy a Morava“. Doplněna bude studii věnovanými dílčími problémům.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

K lehkému překročení původně stanového konce projektu v roce 2016 dojde zejména proto, že jeho hlavní řešitelé byli neplánovaně velmi intenzivně zapojeni do projektu „Představitelé nacistického represivního aparátu protektorátu Čechy a Morava“.

Jan Vajskebr: na přelomu roku 2016 a 2017 odevzdá rukopis monografie „Velitelský sbor německého potlačovacího aparátu v protektorátu Čechy a Morava“. Kniha má plánované dvě hlavní části. První bude věnována metodologickému rozboru pramenů a literatury, organizační struktuře německého potlačovacího aparátu v protektorátu a analýze personálního obsazení funkcí velitelů jednotlivých složek. Druhá část bude obsahovat portréty všech patnácti velitelů BdS, BdO a BdW-SS. Vydání knihy se předpokládá v následujícím roce.

Jan Zumr: dokončí archivní výzkum k „Allgemeine-SS v protektorátu“ a sepíše dva až tři články věnující se

tomuto tématu. Napíše dva články v rámci souvisejícího disertačního výzkumu.

Výstup

Rukopis monografie: Vajskebr, Jan: Velitelský sbor německého potlačovacího aparátu v protektorátu Čechy a Morava

Rukopis monografie: Zumr, Jan: Allgemeine-SS v protektorátu Čechy a Morava a v Říšské župě Sudety

Odboj a perzekuce křesťanů v období nacismu a komunismu (1938–1989)

Vedoucí projektu:

Markéta Doležalová

Další členové projektového týmu:

Stanislava Vodičková, Martin Jindra

Doba realizace:

2009–2018

Popis

V roce 2009 byl zahájen jeden z dílčích projektů, který je součástí mapování odboje a perzekuce českých občanů za druhé světové války a následně v období komunismu. Projekt je zaměřen na postupnou dokumentaci duchovních z řad křesťanských církví, především na duchovní katolické církve, Českobratrské církve evangelické, Jednoty bratrské, Jednoty českobratrské, Církve československé (husitské) a pravoslavné církve. Samotný projekt se dělí na dvě samostatné, na sebe navazující části, které zpracovávají období nacismu a období komunismu a jejichž výsledky budeme v závěru projektu komparovat.

V první části chceme zvláštní pozornost věnovat nezpracovanému tématu českých duchovních (včetně českých Němců) uvězněných, popravených a zavražděných v koncentračních táborech i těm, kteří se z těchto vězeňských zařízení vrátili. Budeme mapovat jednotlivá místa, vězeňská zařízení a popraviště, kterými prošli. Po rozpracování rozsudků můžeme také sledovat jejich motivy a prostředky odporu i proměny v tvrdosti udílených trestů během nacistické vlády. Součástí projektu bude vytvoření přehledu o zapojení duchovních do různých forem národního odboje: exilové vlády, zahraniční armády, rozvědné služby apod.

Druhá část projektu plynule navazuje na předchozí, neboť účastníci křesťanského odboje a perzekvovaní v období protektorátu Čechy a Morava se ve své většině stali i nepřáteli hegemonistického režimu levicového typu a opět končili ve věznicích. Záměrem celého projektu je nejen zaznamenat osudy těchto lidí a církví v době

totalitních režimů, ale také vnést do povědomí společnosti méně známá témata, jako je např. zápas křesťanů proti germanizaci a pokřivení českých dějin v době nacismu, způsoby obrany proti ideologickému působení při výchově dětí a mládeže v letech komunistického režimu či soustavnost pronásledování katolické církve během celého období komunistické vlády v Československu.

Výsledky našeho výzkumu budou průběžně prezentovány na webových stránkách Ústavu, dále v podobě článků a studií v časopise Paměť a dějiny a ve sborníku Securitas Imperii a formou výstav. Naším záměrem je zakončit tento dlouhodobý projekt monografií s životopisnými medailony jednotlivých duchovních křesťanských církví, kteří prošli koncentračním táborem Dachau.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

V roce 2017 bude dokončen výzkum a dokumentace týkající se období okupace a zintenzivní se výzkum týkající se doby komunistického režimu, který byl v minulosti už započat. Pokročí se v práci na monografii o zahynulých duchovních CČSH v době nacistické okupace a na monografii o českých kněžích v Dachau.

Výstup

Jindra, Martin: monografie o zahynulých duchovních Církve československé husitské v době nacistické okupace; rukopis

Jindra, Martin: kapitola do kolektivní monografie „Duchovní zahynulí v Dachau“; rukopis

Vodičková, Stanislava: kapitola do kolektivní monografie „Duchovní zahynulí v Dachau“; rukopis

Doležalová, Markéta: studie „Kde se vzala všechna ta mládež?“ do kolektivní monografie „Velehrad vás volá!"; rukopis

Doležalová, Markéta: příspěvek do kolektivní monografie na téma „Skryté působení církví na Slovensku v letech 1948–1989“, ÚPN Bratislava; rukopis

Jindra, Martin: studie do kolektivní monografie „Ve stínu šibenice“; rukopis

Vodičková, Stanislava: studie do kolektivní monografie „Velehrad vás volá!"; rukopis

Doležalová, Markéta: studie „Věra Hložková – žena agentka StB“, in: „Člověk v soukolí StB“; rukopis

Vodičková, Stanislava: studie „Pater Adolf Unger – agent Gestapa a StB, in: Člověk v soukolí StB; rukopis

Jindra, Martin: příspěvek do kolektivní monografie na téma „Skryté působení církví na Slovensku v letech 1948–1989“, ÚPN Bratislava; rukopis

Vodičková, Stanislava: příspěvek do kolektivní monografie na téma „Skryté působení církví na Slovensku v letech 1948–1989“, ÚPN Bratislava; rukopis

Od eutanazie k vyhlazování Židů

Vedoucí projektu:

Pavel Zeman

Další členové projektového týmu (externisté):

Michal Šimůnek, Jitka Balcarová

Doba realizace:

2013–2017

Popis

Cílem projektu je na příkladu vybraných skupin pachatelů německé národnosti pocházejících z jižních a severních Čech (regiony Český Krumlov, Teplice, Ústí nad Labem) ukázat vývoj genocidních programů třetí říše. Na případu naverbování dvou skupin českých Němců do programu tzv. organizované nacistické „eutanazie“ (1940–1941) chce projekt rámcově ukázat byrokratické fungování berlínské centrály pro „eutanazii“, zapojení konkrétních osob do chodu jednotlivých vybraných vyhlazovacích středisek „eutanazie“ v Německu a Rakousku (Sonnenstein, Hadamar, Hartheim) i jejich „úřední činnost“ pro centrálu „eutanazie“ v Berlíně. V základní rovině bude také podchycena tzv. akce „14f13“ s primárním přihlédnutím k osudům českých vězňů nacistických koncentračních táborů (zabíjení vybraných vězňů nacistických koncentračních táborů ve vybraných vyhlazovacích centrech „eutanazie“ (1941–1944). Ve druhé fázi se projekt zaměřuje na převedení personálu „eutanazie“ a jeho „organizačně-technického zázemí“ (včetně vražedné technologie v podobě usmrcování obětí kyslíčným uhelnatým v hermeticky uzavřeném prostoru) do okupovaného Polska na přelomu let 1941 a 1942 v rámci akce „Reinhard“ a jeho zapojení do masového vyhlazování židovského obyvatelstva v letech 1942–1943 ve vyhlazovacích táborech této akce v Belzecu, Sobiboru a Treblince. V závěrečné části projektu bude věnována pozornost osudům těchto pachatelů v letech 1943–1945 v severní Itálii, kam byli přesunuti za účelem pronásledování italských Židů a k boji proti italským a jugoslávským partyzánům, i jejich poválečným osudům s důrazem na jejich odsouzení v rámci soudních procesů s dozorcí z vyhlazovacích táborů v okupovaném Polsku v Sobiboru a v Treblince, které proběhly v bývalé SRN v letech 1965–1966. Nedílnou součástí projektu je rámcové zpracování plánování a realizace programu nacistické „eutanazie“ na území bývalé Říšské župy Sudety a protektorátu Čechy a Morava a rámcové podchycení počtu jejich obětí. Výstupem projektu bude odborná monografie.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Dokončení projektu „Od eutanazie k vyhlazování Židů“ a odevzdání textu odborné knihy.

Výstup

Rukopis monografie

Protikomunistické letáky a tiskoviny v totalitním Československu 1948–1953		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Petr Mallota	Martin Jindra	2014–2017
<p>Popis</p> <p>Projekt na základě archivního výzkumu zdokumentuje v plné šíři existenci „protistátních“ letáků i obdobných ilegálních tiskovin, jež vznikly v Československu jako výraz odporu proti totalitní moci v letech 1948–1953. Analyzuje tyto materiály z hlediska formy a obsahu a srovnává je s obdobnými materiály z let nacistické okupace ČSR a s protikomunistickými materiály z jiných sovětských satelitů. Posuzuje jejich význam a dopad (kvantifikuje jejich výskyt s pomocí hlášení stanic SNB, v archivech zaznamenaných tajných zpráv, výpovědí svědků a přímých aktérů, rozhovorů s pamětníky apod.). Uvádí je do historických souvislostí a charakterizuje jejich autory a šířitele (regionální hledisko, motivace, třídní původ, náboženství atd.). Finálním výstupem bude edice dokumentů (letáků).</p>		
<p>Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy</p> <p>Projekt byl prodloužen až do roku 2017. Zejména kvůli tomu, že jeho hlavní řešitel byl i v roce 2016 plně vytížen dokončováním projektu „Dokumentace popravených z politických důvodů 1948–1989“. V roce 2017 se bude 1) pokračovat v započatém archivním výzkumu (fondy, které se týkají protikomunistických letáků a tiskovin); 2) uspořádat a popisovat získaný materiál; 3) zobecňovat získané poznatky s ohledem na připravovanou publikaci; 4) zpracovávat sérii odborných textů tak, aby mohla být publikována monografie či edice dokumentů.</p>		

Představitelé nacistického represivního aparátu protektorátu Čechy a Morava		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Pavel Kreisinger	Vladimír Černý, Lenka Geidt (Šteflová), Jiří Plachý, Václav Adamec, Jaroslav Nečas, Jiří Padevět	2011–2017
<p>Popis</p> <p>Projekt chce zpracovat přehled a charakteristiky vedoucích představitelů nacistického okupačního aparátu</p>		

v protektorátu Čechy a Morava. Zejména se bude jednat o příslušníky tajné státní policie (Gestapo), částečně též o příslušníky bezpečnostní služby (SD) a zpravodajské služby Wehrmachtu (tzv. Abwehr). Jde o pokus o zařazení jejich působení do dobového kontextu především v souvislosti s potíráním domácí rezistence. Součástí projektu bude rovněž reflexe osudů vedoucích představitelů nacistického okupačního aparátu v protektorátu po skončení druhé světové války a případné využití komunistickými bezpečnostními složkami. Výsledky tohoto badatelského projektu budou průběžně prezentovány v podobě odborných článků, studií a komentovaných dokumentů, a to jak v ústavních časopisech (revue Paměť a dějiny, sborník Securitas Imperii), tak zejména v českých recenzovaných neimpaktovaných časopisech. Dílčí výstupy budou zveřejňovány na webových stránkách Ústavu. Dlouhodobým záměrem je zakončit tento badatelský projekt vydáním rozsáhlé edice dokumentů, kde bude činnost vybraných osob vylíčena v širším kontextu.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Projekt byl v důsledku rozsáhlých interních revizí projektu v roce 2016 prodloužen. Revize měla za následek potřebu většího přepracování. V roce 2017 se bude připravovat dvousvazková publikace „Gestapo“ k odevzdání do recenzního řízení, budou publikovány 1–2 odborné studie (jedna ve válečném čísle Paměť a dějiny, druhá v recenzovaném časopise např. Historica Olomucensia). Členové projektového týmu vystoupí na konferenci – podle témat by v úvahu mohl připadat kongres historických věd v Olomouci (září 2017).

Výstup

Rukopis monografie a edice dokumentů

Převzetí, upevnění a proměny panství KSČ v českých zemích 1945–1956, regionální komparace

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Marián Lóži	Matěj Bílý, Jakub Šlouf	2015–2017

Popis

Projekt analyzuje budování a počáteční fázi stabilizace panství Komunistické strany Československa v českých zemích v letech 1945–1956 v regionální perspektivě. Tuto problematiku zkoumá komparativní metodou ve vybraných čtyřech stranických krajích a osmi stranických okresech. První část projektu zaměřuje svoji pozornost na vývoj lokálních stranických elit, které tvořily páteř středních a nižších pater stranické struktury. Druhá bude

sledovat mechanismy samotného výkonu panství – tedy způsoby, jakými v konkrétních regionálních podmínkách docházelo k vyjednávání zájmů jednotlivých společenských skupin na platformách stranických grémií. Prostřednictvím vybraných průřezových témat bude sledována komunikace mezi stranickým ústředím, kraji, okresy a členskou základnou, reálná distribuce kompetencí mezi těmito stupni stranické struktury a vliv regionálních komunit na praktické výsledky tohoto mnohostranného vyjednávání zájmů.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Matěj Bílý: Cílem je pokračování archivního výzkumu, tentokrát zaměřeného na regionální stranické elity v letech 1953–1956. Jejich prosopografická analýza bude součástí připravované monografie. Dále se předpokládá sepsání jedné dílčí studie pro tematické číslo Paměť a dějiny 4/2017. V podzimních měsících proběhne na Ústavu v rámci projektu též interní workshop za účasti českých a slovenských historiků zabývajících se regionálními dějinami KSČ.

Marián Lóži: Shromažďování heuristické báze (archivních pramenů a literatury), analýza a zpracování pramenů, uspořádání interního workshopu, napsání článku.

StB a Stasi, vztahy a spolupráce československých a východoněmeckých bezpečnostních orgánů v letech 1969–1989

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Tomáš Vilímeck	Petr Dvořáček	2014–2017

Popis

Cílem projektu je přiblížit vzájemnou spolupráci československé a východoněmecké politické policie v letech 1969–1989. Výstupem bude syntéza pojednávající o rozsahu, zaměření a vlastních výsledcích této spolupráce.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Projekt byl prodloužen do roku 2017, zejména v důsledku velkého pracovního vytížení hlavního řešitele projektu. Nicméně v roce 2016 byl ukončen archivní výzkum ve fondech BStU, zbývá dopsat rukopis, bude odevzdán do poloviny roku 2017.

Výstup

Vilímek, Tomáš: rukopis monografie „Syntéza o spolupráci mezi StB a Stasi v letech 1969–1989“

Šlechta v konfrontaci s totalitními režimy (1938–1989)

Vedoucí projektu:

Dita Homolová

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2011–2017

Popis

Cílem projektu je výzkum postupné degradace postavení šlechty v české společnosti, směřující až k likvidaci šlechty jakožto sociální skupiny komunistickým režimem.

V rámci projektu se zaměřuji na:

1. výzkum dějin šlechty ve 20. století: ve všech aspektech postojů, strategií a vzorců chování jejích příslušníků ve vztahu k nacistické a komunistické moci. Je rozdělen do čtyř oblastí, zachycujících jak odpor příslušníků šlechty vůči totalitě, příp. zapojení do odboje, tak i perzekuci na straně jedné a kooperaci či jakoukoliv formu participace na nacistickém, resp. komunistickém režimu na straně druhé;
2. dokumentaci šlechtických archivů: šlechtické rodinné archivy nebyly pro období 20. století v naprosté většině případů dosud historiky vůbec vytěženy. Vedle publikování monografie se tedy konečným výstupem stane i zdokumentovaný soupis šlechtických rodinných archivů s kritickým komentářem o využitelnosti těchto fondů pro výzkum;
3. transkripci šlechtických deníků a dalších ego-dokumentů: pro pochopení vnitřního života a motivaci šlechticů jsou nesmírně důležité osobní dokumenty z jejich pera, ať už jde o korespondenci či deníky, uložené v českých archivech. Těmto pramenům nebyla dosud badateli věnována téměř žádná pozornost. V rámci projektu se proto intenzivně pracuje na transkripci německojazyčných ego-dokumentů, které mají značnou výpovědní hodnotu a jsou nesporným přínosem pro výzkum.

Hlavním výstupem projektu bude monografie, v níž na příkladu řady vybraných šlechtických osobností, reprezentujících různé formy adaptace a rozdílné postoje a strategie, budou sledovány obecné procesy sociální, ekonomické a politické transformace československé společnosti prizmatem této sociální skupiny. Cílem je dospět k obecnějším závěrům o postojích, strategiích a vzorcích chování šlechty v období 1938–1945, 1945–

1948 a 1948–1989.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Řešitelka projektu bude také v roce 2017 na mateřské dovolené. V řešení projektu se bude pokračovat po jejím návratu. Realizace projektu se nutně protáhne, zatím ovšem není jasné, na jak dlouhou dobu.

Ukrajinská povstalecká armáda na území Československa

Vedoucí projektu:

David Svoboda

Další členové projektového týmu:

Jaromír Kalus, Tomáš Řepa

Doba realizace:

2012–2019

Popis

Projekt se zabývá ukrajinským protisovětským odbojem za druhé světové války a za války studené. Zabývá se dějinami ukrajinského integrálního nacionalismu, nacházejícími vyjádření v radikálních akcích jeho stoupenců v letech 1939–1950. V rámci původního střednědobého záměru Ústavu, majícího komparativně pokrýt antikomunistická ozbrojená hnutí ve střední a východní Evropě v závěrečném období druhé světové a rané fázi studené války, je mým dlouhodobým výzkumným záměrem analýza protikomunistické rezistence na ukrajinských etnických teritoriích, realizované Organizací ukrajinských nacionalistů (OUN) a její ozbrojenou složkou, Ukrajinskou povstaleckou armádou (UPA), v letech 1943–1950. Tato rezistence má svůj původ v letech druhé světové války, kdy se OUN vymezovala vůči vojenské přítomnosti dvou okupačních mocností na ukrajinských územích, Německa a Sovětského svazu. Okrajově se působnost tohoto hnutí dotkla i poválečného Československa, kdy zde docházelo k průniku ozbrojených jednotek UPA; podrobně popsána bude i tato kapitola čs. poválečných dějin.

Ačkoli jsme v posledních letech v českém prostředí svědky snah o střízlivý a neideologický pohled na tuto po léta zkreslovanou problematiku (věhlasná akce „B“ a kampaň proti tzv. banderovcům), chybí doposud přesné porozumění okolnostem, v jejichž kontextu se zmíněné „vpády“ příslušníků UPA na naše území odehrávaly. Tyto okolnosti, na něž chci klást ve výzkumu důraz, vyrůstaly ze strategických úvah, myšlenkových sporů a složitě uvažovaných perspektiv uvnitř ukrajinského nacionalistického tábora, který musel od počátku reagovat na měnící se mezinárodní situaci. Problematika poválečných „vpádů“ přemostňuje období válečné a dlouhou éru

soupeření dvou supervelmocí, USA a SSSR, za studené války.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

V průběhu roku 2017 byla změněna finální koncepce publikace, která je rozsáhlejší, než byla původní představa. Bude rozdělena do dvou dílů. První díl bude odevzdán v září 2017, druhý do prosince 2019. V důsledku rozsahu materiálu požádal autor o prodloužení projektu do roku 2019.

Výstup

Svoboda, David: dvoudílná monografie „Ukrajinská povstalecká armáda“ (společně s Jaromírem Kalusem a Tomášem Řepou); rukopis

Zánik agrární strany a pád československé demokracie

Vedoucí projektu:

Petr Anev

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2013–2017

Popis

Cílem projektu je předložit monografii, která popíše okolnosti zániku agrární strany, a to v širších politických souvislostech. Platí, že bez objasnění zániku této strany není možné pochopit pád československé demokracie. Navzdory tomu se tématu konce agrárníků ve srovnání s jinými příliš pozornosti nevěnovalo, dosud je jen málo zmapované. Působení agrárníků před jejich zánikem bývá dosud vykládáno diametrálně odlišně, a to i v odborné literatuře. Na jedné straně jsou označováni za nejsilnější demokratickou stranu první republiky, oporu předmnichovského Československa, na druhé straně se ovšem tvrdí, že se po úmrtí Antonína Švehly roku 1933 vychýlili od jeho linie, od demokracie, blíže k fašismu, a že se orientovali na nacistické Německo. To je zásadní rozpor, se kterým se chce publikace vypořádat. Představí výklad agrární politiky agrárníky samotnými, ale vedle toho i ostatními, socialisty, lidovci či komunisty. Osvětlí, kdo agrárníky ve kterém období kterak hodnotil, a ukáže, kde mají dnešní protichůdné výklady agrárníků kořeny.

Plánovaná publikace se hodlá nejvíce věnovat událostem roku 1945, kdy bylo znemožněno obnovení agrární

strany Národní frontou, ale pro správné pochopení souvislostí se musí zabývat i některými dalšími významnými momenty ve vývoji Československa, v nichž agrárníci figurují. Mezi ně patří prezidentská volba roku 1935, kde se proti agrárikům prosadil Edvard Beneš, jejich snaha o změnu československé zahraniční politiky, Mnichov 1938, charakter režimu druhé republiky, který agrárníci vedli, zánik republiky 15. března 1939, dění v zahraničním exilu za druhé světové války, odlišné koncepce Beneše a Hodži v něm, odboj a kolaborace doma a charakter režimu Národní fronty. Sledování agráriků ve vymezeném období nabídne zajímavé srovnání jednotlivých epoch našich dějin – demokratické první republiky a následujících období, kdy se v našich zemích v různé míře uplatňovala totalita na úkor demokracie.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Bude proveden doplňkový archivní výzkum, dokončen rukopis monografie „Zánik agrární strany a pád československé demokracie“. Případné dokončení rukopisu však závisí na tom, jak rychle budou postupovat práce na „Biografickém slovníku vedoucích funkcionářů KSČ“. Prodloužení projektu jde na vrub zapojení jeho hlavního řešitele do výše zmíněného projektu „Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ“.

Dokumentace popravených z politických důvodů 1948–1989		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Petr Mallota	Markéta Doležalová	2008–2017
Popis		
Projekt si klade za cíl zmapovat osudy popravených osob v Československu mezi léty 1948–1989 z politických důvodů. V předchozím období byla zpracovávána biografická hesla (jsou postupně umísťována na webové stránky Ústavu), členové projektového týmu publikovali články a studie a podíleli se na přípravě výstav. K jednotlivým případům rovněž shromáždili vybrané dokumenty v elektronické podobě. Finální výstupem projektu je biografický slovník.		
Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy		
Projekt byl sice v roce 2015 dokončen a rukopis odevzdán, nicméně vzhledem k velkému rozsahu budou ještě v roce 2017 pokračovat dokončovací práce, a to na základě recenzí. Recenze tak rozsáhlého rukopisu se přitom podařilo z velké části uzavřít teprve na konci roku 2016.		

Underground v regionech		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Ladislav Kudrna	František Stárek	2012–2018
<p>Popis Projekt se zaměřuje na základní výzkum regionálních undergroundových aktivit v normalizačním Československu. Hlavním výstupem bude monografie „Modrá kniha. Česko(slovenský) (proto)underground 1962–1989“.</p>		
<p>Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy V důsledku možnosti rozsáhlého pramenného výzkumu byl už v roce 2015 projekt významně prodloužen, a to až do roku 2018. Na konci února 2017 bude odevzdána monografie „Kapela. Pozadí operace, která stvořila Chartu 77“. Během roku 2017 se bude pracovat na korekturách. Předpokládané vydání monografie říjen/listopad 2017. Práce na monografii „Modrá kniha. Česko(slovenský) (proto)underground 1962–1989“. Napsání syntézy bude probíhat od 2. 1. 2017 do 31. 12. 2018. V říjnu 2017 bude uspořádána konference „Undergroundové hnutí v 60. letech 20. století“ v Knihovně Václava Havla. Realizační tým: Ladislav Kudrna, František Stárek Čuňas, Martin Valenta. Garant: Ladislav Kudrna.</p>		
<p>Výstup Rukopis monografie o undergroundu v regionech.</p>		

Obrana národa. Edice dokumentů		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Stanislav Kokoška		2015–2017
<p>Popis Jedním ze závažných problémů, se kterým se potýká zpracování českých a československých dějin v letech druhé světové války, je skutečnost, že pouze malá část pramenů byla publikována tiskem pro potřeby</p>		

historického výzkumu. Základním cílem projektu je příprava edice dokumentů k dějinám ilegální organizace Obrana národa, která bude pokrývat období od zřízení protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 do jara 1942, kdy Gestapo završilo likvidaci této významné skupiny vojenského odboje. Výzkum se soustředí především na tyto tematické okruhy:

1. vytváření struktury ilegální podzemní armády a plány její činnosti;
2. spolupráce vedení Obrany národa s čs. exilovým ústředím v Paříži a Londýně;
3. politické představy hlavních činitelů vojenského odboje;
4. spolupráce Obrany národa s dalšími ilegálními odbojovými organizacemi;
5. postupná likvidace struktur vojenského odboje Gestapem.

Řešení projektu se bude opírat o rozsáhlý archivní výzkum. Výsledkem bude rukopis edice cca 150 nejdůležitějších dokumentů vztahujících se k uvedenému tématu. Dokumenty budou připraveny k publikaci v jazyce originálu a doplněny registry a příslušným poznámkovým aparátem včetně komentovaného osobního rejstříku. Některé údaje z dokumentů budou zpracovány formou přehledů, resp. tabulek a zařazeny do příloh. Součástí edice bude archeografický a historický úvod, který shrne dějiny odbojové organizace Obrana národa a zařadí je do širšího historického kontextu.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Na přelomu let 2016 a 2017, tedy s lehkým zpožděním oproti původně plánovanému konci v roce 2016, dojde k odevzdání rukopisu edice dokumentů k odbojové skupině Obrana národa.

Výstup

Rukopis edice dokumentů

Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1945–1953

Vedoucí projektu:

Milan Bárta, Jan Kalous

Další členové projektového týmu:

Libor Svoboda, Jerguš Sivoš (ÚPN)

Doba realizace:

2015–2018

Popis

Dějiny StB v Československu po druhé světové válce lze rozdělit do několika období (1945–1953, 1953–1968, 1968–1969, 1970–1989). Rok 1945 byl dobou vzniku nového politického, bezpečnostního a správního aparátu.

V červnu (na Slovensku již v únoru) 1945 vznikla Státní bezpečnost, útvar, který byl především spojen s mocensko-politickými ambicemi KSČ. V období let 1945–1948 byly státněbezpečnostní a zpravodajské složky odděleny, StB tedy existovala a modifikovala se v souvislosti s proměnami vztahů uvnitř tehdejší Národní fronty. Další výrazný mezník tvoří sloučení ministerstva vnitra s ministerstvem národní bezpečnosti v roce 1953 a vznik jednotlivých operativních správ StB (tímto datem své práce uvozují např. Dvořáková, Koudelka, Žáček). Rok 1968 spojený s marnou snahou o reformy Bezpečnosti ukončuje další etapu, posledním obdobím je pak éra normalizační StB.

Období poválečného vývoje StB není doposud komplexně zpracováno. Badatelský zájem se soustředí především na některé dílčí úseky (politické procesy, nezákonnosti), také pokusy o souhrnné zpracování této periody (Pacner, Dvořáková, Kaplan, Frolík) se zaměřovaly především na dílčí úseky vývoje (především organizační strukturu). Tyto práce ovšem ukázaly na základní problémy spojené se zpracováním tématu – časté organizační změny, řady plánů, které se neuskutečnily, na jedné straně nedostatek archivního materiálu, na straně druhé množství dílčích údajů dosud řádně nevyhodnocených. Z hlediska vývoje se jedná o zdaleka nejkomplikovanější období vývoje StB.

Státněbezpečnostní a zpravodajská složka zůstala zachována i po vzniku Sboru národní bezpečnosti v červnu 1945. Pro další vývoj sledované problematiky jsou právě tyto dvě složky zásadní. Komunisté, kteří je chtěli ovládnout, v nich zpočátku nedokázali získat většinu, snažili se proto udržovat rozdělení těchto složek, aby znesnadnili jejich kontrolu a podřídili je kontrole vlastní. Teprve na základě zákona o SNB z července 1947 se sloučily v jeden celek s mimořádnými pravomocemi, v té době již však byly pod dohledem komunistické strany. Jejich pozice pak markantně vynikla v únoru 1948 a posléze při konstrukci politických procesů, kdy postavení StB ve společnosti posilovalo až do podoby samostatné mocenskopolitické složky. Tento vývoj vyvrcholil zřízením ministerstva národní bezpečnosti v květnu 1950.

Projekt je tedy časově vymezen obdobím mezi počátkem roku 1945 a zářím 1953 s důležitými kontextuálními přesahy. Má ambici postihnout vývoj v celém tehdejším Československu. Soustředí se samozřejmě na rekonstrukci organizačního vývoje rozvědných a kontrarovědných útvarů podřízených ministerstvu vnitra (resp. ministerstvu národní bezpečnosti), představení jejich zaměření, činností a personálního obsazení vedoucích funkcí jednotlivých součástí (náčelníků odborů, správ), a to u centrálních i regionálních složek. Nahlédne taktéž do souvislostí akcí a provokací konstruovaných StB v předmětném období. Nelze se vyhnout ani otázkám, proč

k popisovaným událostem došlo, kdo se na nich podílel, čím byly ovlivněny apod.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Zásadním úkolem roku 2017 bude pokračování studia dokumentů ve vymezených fondech příslušných archivů a maximalizace úsilí při finalizaci jednotlivých kapitol monografie „Dějiny StB 1945–1953“. Cílem je maximálně připravit texty tak, aby v roce 2018 následovalo pokud možno již jen dokončování a sjednocování monografie a aktivní příprava následujícího projektu. Dojde k vydání „Slovníku vedoucích představitelů správ StB v letech 1953–1989“.

Dokumentace událostí moderních českých dějin (1939–1989) z perspektivy jednotlivých aktérů

Vedoucí projektu:

Jan Dvořák

Další členové projektového týmu:

Adam Hradilek, Jan Horník, Jakub Daníček

Doba realizace:

2015–2017

Popis

Projekt je zaměřen na sběr a zpracování výpovědí přímých svědků důležitých událostí moderních československých dějin, dokumentů, fotografií a rukopisných vzpomínek z domácích archivů, souvisejících s úkoly Ústavu. Navazuje na dosavadní projekt Ústavu „Paměť a dějiny totalitních režimů“ (2008–2014), v jehož rámci se podařilo zachytit stovky unikátních výpovědí pamětníků a šířeji zpracovat dosud opomíjená témata. Jedním z nich je téma perzekuce čs. občanů v SSSR, ze kterého se stal samostatný výzkumný projekt. Z tohoto důvodu i vzhledem k restrukturalizaci Odboru výzkumu a vzdělávání vznikla potřeba redefinovat dosavadní činnost na poli dokumentace osobních výpovědí pamětníků a domácích archivů. Předkládaný projekt je dokumentační a má tři základní roviny:

1. Připomínka – zachycení biografických interview s pamětníky totalitních režimů

Vedení rozhovorů s pamětníky důležitých událostí moderních československých dějin, primárně s účastníky protikomunistického odboje, ale i s dalšími svědky a aktéry. Nahrávky v HD kvalitě, sebrané dokumenty a fotografie se stanou součástí digitálního archivu otevřeného historikům, studentům, dokumentaristům i široké veřejnosti. V rámci Ústavu budou sloužit jako zdroj při přípravě odborných textů, výstav, seminářů, didaktických pomůcek, publikací apod. Součástí připomínkového segmentu projektu

budou veřejné besedy a semináře s pamětníky (ve spolupráci s Knihovnou Václava Havla atd.).

2. Výzkum

V rámci projektu budou dále kriticky zkoumána a zpracována předem definovaná témata: Účastníci odboje a odporu proti komunismu, Nežidovští svědkové holocaustu a Skrytá církev. Mezi další předpokládané tematické skupiny (z důvodu výzvy ke spolupráci a řešení grantu) patří čs. emigrace do Austrálie (The University of Western Australia) a Izraele (Post Bellum, o.p.s., České centrum).

3. Audio/video servis Ústavu, správa digitálního archivu

Vzhledem ke zkušenostem a technickému zabezpečení týmu budou řešitelé projektu poskytovat kolegům servis a poradenství ve věci zaznamenávání, archivace a zpracování nahrávek pořízených v rámci dalších projektů Ústavu. V součinnosti s oddělením IT a Odd. vzdělávání bude vybudována digitální databáze objektů – interní archiv nahrávek, klipů a sebraných dokumentů z domácích archivů s možností přístupu pro externí uživatele. Součástí databáze budou i nahrávky věnované Ústavu jednotlivci a institucemi (např. ČT – desítky rozhovorů s pamětníky undergroundu, které by ČT jinak smazala).

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Hlavní cíle: dokumentace výpovědí pamětníků a sběr archiválií z domácích archivů v souvislosti s výzkumem vymezených témat z moderních československých dějin (výpovědi účastníků odboje a odporu proti komunismu a osob postižených komunistickou, příp. i nacistickou totalitou). V průběhu roku bude natočeno 45 rozhovorů.

Mezi dílčí výstupy projektu lze zařadit studie (příp. rozhovory) do revue Paměť a dějiny a tematická přednáška v Knihovně Václava Havla. Řešitelé projektu budou i nadále spolupracovat na kolektivních výstupech Ústavu a zároveň poskytovat kolegům servis a poradenství ve věci zaznamenávání, archivace a zpracování nahrávek pořízených v rámci dalších projektů Ústavu. V součinnosti s oddělením IT a Odd. vzdělávání se bude i nadále připravovat vznik archivu nahrávek (digitální databáze objektů) – interního archivu nahrávek, klipů a sebraných dokumentů s možností přístupu pro externí uživatele z řad odborné i laické veřejnosti.

Po udělení grantu NAKI Ministerstvem kultury ČR „Systém pro trvalé uchování dokumentace a prezentaci historických pramenů z období totalitních režimů“ bude ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni a Univerzitou Karlovou v Praze vytvořen nástroj pro integrovaný archiv nahrávek, dokumentů a fotografií získaných v rámci dokumentační činnosti Ústavu.

Výstup

Sbírka 45 orálněhistorických rozhovorů s pamětníky.

Komparace sociálních hnutí v roce 1968 u nás a v západní Evropě

Vedoucí projektu:

Martin Valenta

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2017–2019

Popis

Komparace sociálních hnutí v roce 1968 v Československu a v západní Evropě s primárním akcentem na západní Německo bude sledována ve třech vrstvách:

1. Ideové kořeny (1962–1966): počátkem 60. let se jak v Československu, tak v západním Německu začaly formovat předpoklady pro novou společenskou etapu. Porovnány budou ideové a rovněž instituční kořeny československého „reformního komunismu“, např. výsledky společenských věd (Karel Kosík aj.), reformní komise KSČ, dobová „progresivní“ publicistika a vznikající zárodky západoněmeckého protestního hnutí: radikalizace studentského levicově zaměřeného spolku SDS, vznik a působnost seskupení Subverzivní akce, sílící společenské recepce neomarxistických teorií, analýza kritických periodik apod.
2. Rok 1968 (1967–1969): porovnán bude průběh roku 1968 – úsilí o realizaci „socialismu s lidskou tváří“ v Československu a revoluční pokusy a bouře v západním Německu. Analyzovány budou také „prohry“ aktérů roku 1968, dané invazí vojsk zemí Varšavské smlouvy a nástupem tzv. normalizace na straně jedné a krachem revolučních iluzí na straně druhé (schválení „nouzových zákonů“, rozklad protestního hnutí, zrod levicového terorismu apod.).
3. Dopady hnutí 1968 (1970–1980): třetí vrstva bude představovat jádro výzkumu. Porovnány budou sociální a politická hnutí navazující na „rok 1968“, fenomén německých nových sociálních hnutí (včetně jejich pozdějšího politického zhmotnění ve straně Zelených) a československého disentu. Komparovány budou směrodatné cíle a hodnotové zaměření těchto entit stejně jako jejich konfliktní vztahy s etablovaným systémem (např. události doprovázející vznik Charty 77 v porovnání s „německým podzimem“ 1977).

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Vzhledem k dokončování jiné publikace se také posouvá faktický začátek projektu. V roce 2017 proběhne zejména rozsáhlá rešerše domácí i zahraniční literatury a vytváření přehledu o dostupných pramenech.

Kurýři a převaděči v letech 1948–1955

Vedoucí projektu:

Libor Svoboda

Další členové projektového týmu:

Martin Tichý, Juraj Kalina

Doba realizace:

2015–2018

Popis

Pro potřeby projektu jsou kurýry myšleny osoby rekrutované z příslušníků pounorového exilu, které v letech 1948–1956 tajně přecházely, většinou ve službách amerických, britských a francouzských tajných služeb, československé státní hranice a plnily zde zpravodajské úkoly různého charakteru. Kurýři zjišťovali počty a rozmístění vojenských a policejních posádek, stav komunikací, shromažďovali informace o letištích a průmyslu, zprávy o náladách obyvatelstva a perzekuci ze strany komunistického režimu, organizovali převody osob, zakládali a organizovali rozsáhlé špionážní sítě, budovali mrtvé a živé schránky. Někteří měli za úkol připravovat diverzní a sabotážní skupiny, které měly začít fungovat v okamžiku vypuknutí třetí světové války. Na naše území je vysílaly centrály a jimi řízené zpravodajské skupiny podléhající tajným službám USA, VB a Francie a sídlící v západních okupačních zónách Německa a Rakouska.

S kurýry úzce souvisely aktivity převaděčů, což vede k časté záměně pojmů kurýr a převaděč (také z toho důvodu, že mnozí kurýři pracovali rovněž jako převaděči). Převaděč byl osobou, která aktivně pomáhala jiným lidem při ilegálních přechodech státních hranic. Mnozí převaděči byli napojeni na zahraniční centrály a zajišťovali mimo jiné i přechody kurýrů přes hranice a jejich přepravu do československého vnitrozemí a současně jim vytvářeli zázemí (ubytování, strava apod.). Po roce 1948 vznikla řada často velice rozsáhlých převaděčských skupin.

Kvůli politickým změnám i změnám v ostraze československé státní hranice se začala činnost kurýrů a převaděčů již kolem roku 1953 postupně utlumovat. Definitivně končí kolem roku 1955. Z výše uvedených důvodů je projekt časově zaměřen na období po únoru 1948 a končí rokem 1955, kdy éra kurýrů a převaděčů fakticky skončila. Samozřejmě je ale nutné počítat s důležitými kontextuálními přesahy.

Projekt si dělá ambici postihnout dění na celé hranici bývalého Československa s Rakouskem a SRN. V první řadě se zaměří na vytvoření databáze převaděčů, kurýrů a jejich řídicích orgánů, rekonstrukci vybraných

převaděčských skupin a organizací, rekonstrukci organizačního vývoje centrál, které kurýry vysílaly, postižení rozdílů mezi službou pro jednotlivé zpravodajské organizace, nábor a výcvik kurýrů, přechody státní hranice a na sociální status kurýrů. Pozornost bude věnována i činnosti StB a dalších bezpečnostních složek v boji proti kurýrům a převaděčům.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Martin Tichý: Na konci roku 2016 bude odevzdán rukopis publikace s pracovním názvem „Anna Kvašová“. V průběhu roku 2017 bude pokračovat výzkum v příslušných archivech obsahující fondy k severní hranici ČSSR.

Libor Svoboda: V letošním roce bude archivní výzkum pokračovat v ČR a rozšířen bude o Rakousko a Německo. Bude proveden srovnávací výzkum ve slovenských, polských a rakouských archivech. Cílem je prohloubit poznání a připravovat si podklady pro závěrečné výstupy. Důležitým předpokladem je také omezení doprovodných aktivit a zaměření na hlavní výstupy projektu.

Opus Bonum		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Petr Placák		2015–2017
Popis		
Laická katolická organizace Opus Bonum (OB) byla založena čs. exulanty v roce 1972 v tehdejší západní Německu s cílem uchovat a dále rozvíjet českou a slovenskou křesťanskou kulturu v podmínkách exilu. Původní záměr zakladatelů organizace, péče o duchovní dědictví, přednášky a konference, které za tím účelem OB pořádalo v severobavorském Frankenu, záhy přerostl v jedinečnou ideovou, a přitom korektní konfrontaci nejrůznějších názorových proudů uvnitř československého exilu, včetně exkomunistů. Projekt si klade za cíl zmapovat ideové rozdíly a názory, které se střetávaly nad jednotlivými tématy symposií pořádaných OB, z čeho tyto názorové rozdíly vycházely a o co se opíraly, a pokusit se zasadit frankenská střetávání do celkového kontextu čs. kultury minulého století.		
Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy		
V srpnu 2017 bude dokončen rukopis monografie, tedy se zpožděním oproti původnímu plánu, který předpokládal dokončení na konci roku 2016.		

Výstup

Rukopis monografie o Opus Bonum

Útěk z Leopoldova

Vedoucí projektu:

Jaroslav Rokoský

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2015–2017

Popis

Projekt na základě archivního výzkumu mapuje útěk odbojářů z nejobávanější věznice v ČSR. Nejprve se zaměří na hlavní aktéry, jejich konkrétní odbojovou činnost, následně na soudní procesy, v nichž byli odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody, a posléze na jejich cestu do nejstřeženější věznice v zemi. Na sklonku 40. a v 50. letech byly v Leopoldově soustředěny stovky politických vězňů, odpůrců režimu, kteří se nechtěli smířit s totalitou. V pestrém společenství vězňů tu přežívali v tristních vězeňských podmínkách. Poté se pozornost zaměří na přípravu útěku a útěk samotný, k němuž došlo 2. ledna 1952. Sledována bude reakce vězeňských a bezpečnostních složek, průběh útěku a rozličné osudy odbojářů. Výstupem budou dvě odborné studie, jež budou prezentovány v odborných periodikách, a monografie „Útěk z Leopoldova“.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Zejména kvůli intenzivnímu zapojení do přípravy výstavy „Rozkulačno! Půlstoletí perzekuce selského stavu“, dojde k prodloužení projektu. Rukopis bude odevzdán v první polovině roku 2017.

Výstup

Rokoský, Jaroslav: monografie „Útěk z Leopoldova“; rukopis

Živé pochodně. Sebeupálení jako forma politického protestu v sovětském bloku (1968–1989)

Vedoucí projektu:

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

Petr Blažek		2015–2017
<p>Popis</p> <p>Hlavní náplní projektu je historický výzkum případů sebeupálení v sovětském bloku, které se objevily na konci 60. let v reakci na srpnovou okupaci Československa a nastupující „normalizaci“.</p> <p>Živé pochodně, jak se někteří protestující sami nazvali ve svých posledních dopisech, přebíraly šokující formu radikálního politického protestu z jiného kulturního okruhu (první velká vlna politicky motivovaných případů sebeupálení byla v roce 1963 zaznamenána mezi buddhisty v Jižním Vietnamu, odtud se záhy rozšířila do jiných prostředí, do současnosti jde odhadem o několik tisíc případů). Jedná se celkem o více než třicet případů sebeupálení, které byly zaznamenány nejen v Československu, ale také v řadě dalších států (některé z protestujících přímo inspiroval čin Jana Palacha).</p> <p>Výzkum se zaměří na komparaci především zvolené strategie, ohlasů ve společnostech, postupu režimu a proměny paměťové kultury. Projekt představuje dokončení dlouholetého výzkumu řešitele, v jehož rámci byly poprvé využity také nově zpřístupněné dokumenty z dobového vyšetřování.</p> <p>Hlavním výstupem bude monografie, v níž budou případy sebeupálení v sovětském bloku představeny v kontextu ostatních vln této formy radikálního politického protestu ve světě.</p>		
<p>Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy</p> <p>Projekt se zaměří na archivní výzkum k dalším konkrétním případům sebeupálení v sovětském bloku (Romas Kalanta, Sádor Bauer a Evžen Plocek). Hlavním cílem bude dokončení monografie, v níž budou případy sebeupálení v sovětském bloku představeny v kontextu ostatních vln této formy radikálního politického protestu ve světě. Obsahovat bude část věnovanou dějinám sebeupálení ve světě od r. 1962, komparativní studii o případech v sovětském bloku a v poslední části budou představeny nejdůležitější kauzy z tohoto okruhu.</p> <p>Výstup</p> <p>Blažek, Petr: rukopis monografie „Sebeupálení jako forma politického protestu v sovětském bloku (1968–1989)“</p>		

Český exilový politický aktivismus a politická publicistika mimo Radu svobodného Československa v letech 1948–1968

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Jan Cholínský	František Stárek	2015–2017

Popis

Projekt je zaměřen na výzkum politických a publicistických aktivit českých exulantů a exilových skupin v letech 1948–1968. Primárně se bude zabývat činností nejvýznamnějších skupin (Český národní výbor, Sdružení českých demokratických federalistů, České křesťansko-demokratické hnutí, Sdružení československých exulantů v Chicagu) stojících v období 1948–1968 v opozici k Radě svobodného Československa, resp. ke strategii tzv. gradualismu, a nejdůležitějšími představiteli a periodiky tohoto exilového okruhu. Sekundárně zmapuje souvislosti exilového vývoje s událostmi předcházejícími nastolení komunistické diktatury v Československu v únoru 1948, paralelní vývoj a situaci ve slovenském exilu a kontext aktivit exulantů s mezinárodněpolitickou situací. V teoretické rovině budou v rámci projektu vymezeny základní metodologické zásady výzkumu exilové problematiky včetně zdůvodnění užívaných pojmů.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

V roce 2017 proběhne analýza obsahu vybraných periodik, výběr a přepis nejdůležitějších textů (Český boj, Národ, Bohemia, Rozpravy, Svobodný zítřek, Čechoslovák, Hlas Československa, Tribuna, Modrá revue, Zpravodaj, Svědectví).

Výstup

Rukopisy antologie exilové publicistiky 1948–1956 a antologie exilové publicistiky 1957–1968
Rukopis monografie o exilové publicistice

Film a dějiny totalitních režimů

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Petr Kopal		2016–2018

Popis

Totalitní režimy 20. století (komunismus i nacismus) křísily mytickou, religiózní imaginaci, a to hlavně prostřednictvím své filmové propagandy. Je zřejmé, že k analýze této imaginace, propagandy, můžeme použít mytologické (religionistické) a sémiotické nástroje.

K „politickým náboženstvím“, jak jsou v historicko-politologické literatuře běžně označovány moderní totalitní ideologie, se nabízí terminologický protějšek na poli kinematografie, totiž „náboženské filmy“. Ne vždy se však jedná o filmy primárně ideologické či propagandistické. Patří sem také žánrové příklady degradovaného mýtu (pohádka, fantasy, sci-fi a další). Kromě toho nacházíme ve filmové propagandě totalitních režimů pohádková (westernová, hororová a jiná) klišé. Tyto ideologické i žánrové imaginace jsou zkrátka odvozeny z původní totality mýtu jako světa archetypálního významu.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Projekt pokračuje druhým rokem archivním výzkumem. V roce 2016 se uskutečnila konference „Filmová propaganda“, která si kladla za cíl zmapovat oblasti (možnosti) výzkumu filmové propagandy u nás a která poslouží jako základní platforma pro hlavní publikační výstup, plánovaný na rok 2018. Pro tuto fázi jsou plánovány přípravné studie. Kromě toho lze předpokládat realizaci 2–3 podvečerních filmových seminářů. Hlavní závěrečný výstup (po třech letech; 2018) monografie "Film a dějiny 7. Propaganda".

III. Vzdělávací projekty

Dějepis pro 21. století – provoz		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Vojtěch Ripka	Jaroslav Najbert, Kamil Činátl, Jaroslav Pinkas, Čeněk Pýcha, Karina Hoření, Václav Sixta	od roku 2016
Popis <p>Projekt navazuje na dlouhodobé aktivity Oddělení vzdělávání Ústavu a souvisejícího projektu Dějepis v 21. století (D21). Jedná se zejména o semináře pro učitele, přednášky pro veřejnost, workshopy pro školy, spolupráci s institucemi a správu vzdělávacího webu D21. Tyto aktivity se zhodnocují především z dlouhodobé perspektivy a projekt zajišťuje jejich trvání a další udržitelnost.</p> <p>Projekt obsahuje technické, organizační a prováděcí prvky v takové kombinaci, která zaručuje uvážlivou a efektivní činnost. Část aktivit má především podpůrný charakter. Vzhledem k tomu, že tyto aktivity podmiňují další dynamický rozvoj vzdělávací činnosti, jsou uvedeny samostatně:</p> <p>Klíčová aktivita 1 (KA01): Vztahy se školami a vzdělávacími institucemi</p> <p>Systematické vztahy se školami mají pouze příslušné fakulty vysokých škol věnující se přípravě nových učitelů (tzv. fakultní školy), i v takovém případě se ovšem tyto vztahy omezují především na reflexi provozu, nikoli na rozvoj inovativních metod. Model pilotujících učitelů umožňuje vykročit z provozu směrem k inovacím, vedle reflexe stávajícího stavu chce rozvíjet i podněty k jeho zlepšení. Plánovaný a od roku 2015 rozvíjený databázový adresář by mohl výrazně zefektivnit dosavadní praxi propagace a rovněž přispět k lépe cílenému obsahu seminářů.</p> <p>Klíčová aktivita 2 (KA02): Rozvoj webového portálu D21</p> <p>Portál staví na metodických principech, které zprostředkovává skrze metodiky postavené na konkrétním materiálu a také jejich přímou reflexí v metodických částech webu. Klíčovým tématem však není obsah výuky, ale její metoda. Zároveň portál integruje výstupy jiných aktivit projektu a směřuje k plynulému nahrazení obsahově zaměřené vzdělávací sekce www.ustrcr.cz. Web nebude poskytovat kompletní zpravodajský servis</p>		

z oblasti didaktiky dějepisu (jak to dělají např. Modernidejiny.cz), bude spíše platformou pro rozvoj metodické diskuze a ke sdílení zkušeností. Má rovněž potenciál podpořit snahy o posílení vztahů se školami. Slouží zároveň jako platforma pro rozvoj dalších digitálních aplikací.

Klíčová aktivita 3 (KA03): Základní semináře pro učitele

Prezenční semináře pro učitele v oblasti soudobých dějin poskytuje standardně několik neziskových organizací (Pant, Člověk v tísni). S postupným ukončováním projektů v rámci OPVK (2013, 2014) se ovšem jejich frekvence snižuje. V roce 2015, kdy už nepoběží žádné programy OPVK v oblasti vzdělávání soudobých dějin, lze předpokládat, že nabídka seminářů bude opět minimální.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Základní pravidelná činnost projektu bude pokračovat v nemenší míře (centrální i regionální semináře, didaktická podpora pomocí webu dejepis21.cz). Do portfolia navíc od roku 2016 přibylo intenzivní konzultování didaktické stránky projektů. Pracovníci Oddělení vzdělávání se rovněž podílejí na didaktickém rozměru výstav Ústavu i externích partnerů. Spolupráce se školami se zaměřuje zvláště na dvě skupiny: střední odborné školy a excelentní učitele. Výstupy této spolupráce budou k dispozici pro všechny učitele. Projekt bude během roku 2017 ukončen a jeho klíčové aktivity převedeny do nového vzdělávacího projektu.

Výstup

Rozvoj webu D21, semináře pro učitele, letní škola, didaktická podpora externích subjektů

Dějepis pro 21. století – vývoj nových forem

Vedoucí projektu:

Jaroslav Pinkas

Další členové projektového týmu:

Jaroslav Najbert, Kamil Činátl, Vojtěch Ripka,
Čeněk Pýcha, Karina Hoření, Václav Sixta

Doba realizace:

2015–2017

Popis

Projekt se realizuje formou několika klíčových aktivit, které spojuje společný cíl – ovlivnění postojů učitelů, vývoj nových metod výuky a jejich implementace do školní praxe. Jednotlivé aktivity se různorodým způsobem

zaměřují na kultivaci historické kultury a rozvoj souvisejících dovedností. Primární cílovou skupinu představují učitelé dějepisu a příbuzných společenskovědních předmětů a žáci, sekundárně se projekt zaměřuje na dějiny ve veřejném prostoru a širěji pojaté občanské vzdělávání.

1. Klíčová aktivita 1 (KA01): Komunitní vzdělávání

Komunitní vzdělávání se zaměřuje na propojení školního vzdělávání o soudobých dějinách s občanským vzděláváním. Klade důraz na komunitní rozměr školní výuky, tedy zacílení zájmu (aktivit škol) na lokální historii s cílem reflektovat místní témata a problémy. Pracovníci Ústavu nejprve vytvoří spolu se spolupracujícími pedagogy pilotní projekty, v nichž aplikují obecné metodologické inspirace a doporučení na konkrétní místní podmínky. Výstupy těchto „pilotů“ jsou pak prezentovány širší školní veřejnosti.

V rámci projektu jsou plánovány jednorázové přednášky pro žáky, semináře pro pilotující učitele, semináře pro veřejnost, v nichž se prezentují výsledky pilotujících škol, filmová a divadelní představení, workshopy a další aktivity.

Vedle škol budou do projektu přizvány místní vzdělávací a kulturní instituce (muzea, knihovny, památníky atp.), které budou moci spolu se školami vytvářet projekty reagující na místní poptávku. Za pilotní aktivitu považujeme ve spolupráci s národním parkem Podyjí projekt „Železná opona“.

2. Klíčová aktivita 2 (KA02): Rozvoj digitálních technologií ve výuce soudobých dějin

Aktivita se zaměřuje na zpřístupňování různých forem digitálních technologií využitelných pro výuku soudobých dějin. V první fázi nepředpokládáme vlastní vývoj, ale adaptace vlastních i stávajících, volně dostupných produktů. Hlavním předmětem zájmu budou počítačové hry a simulace.

V rámci této aktivity se předpokládá didaktická reflexe těchto technologií a následně jejich popularizace směrem ke školní veřejnosti. Budeme též adaptovat některé stávající programy pro použití na interaktivních tabulích. Digitální technologie umožní zefektivnit i práci na dalších klíčových aktivitách projektu. Zejména komunitní vzdělávání (KA01) může do jisté míry stavět na digitálním prostředí, a usnadnit tak prezentaci výstupů.

3. Klíčová aktivita 3 (KA03): Rozvoj programu „Národní identity ve škole“ a ostatních e-learningových kurzů

Program „Národní identity ve škole“ se zaměřuje na podporu pluralitního myšlení učitelů ZŠ a SŠ všech aprobací, podporu ideálů tolerance a demokracie. Jádrem aktivity spočívá v rozvoji stávajícího kurzu „Národní identity ve škole“ formou dalších pilotáží na školách, a jeho inovací. Plánujeme i další, rozsahem spíše drobnější e-learningové kurzy. Na program bude spolupracovat řada dalších vzdělávacích a výzkumných institucí. Pro prosazení aktivity je zásadní součinnost s vedením Ústavu (vyjednávání o participaci státní správy a samosprávy).

4. Klíčová aktivita 4 (KA04): Semináře pro učitele ve spolupráci s NIDV
Na základě dvoustranné smlouvy proběhne ve školicích střediscích NIDV 8 metodicky orientovaných seminářů o výuce soudobých dějin. Cílovou skupinou jsou především učitelé na středních odborných školách a učilištích. V rámci této aktivity proběhne také několik sociologických šetření formou Focus groups zaměřených na poměry výuky dějepisu na SOŠ a SOU a na identifikaci jejich potřeb.
5. Klíčová aktivita 5 (KA05): Dějepisné sešity: historická dílna
Klíčovým výstupem této aktivity je dějepisný sešit určený pro devátý ročník ZŠ. Jedná se o tematicky sevřený soubor pramenů, jež jsou didakticky upraveny a zaměřují se na konkrétní dějepisné téma v návaznosti na kurikulum. Projekt se soustředí na vývoj a testování specifického žánru didaktiky dějepisu. Sešity mají zohlednit didaktické trendy v pojetí učebnicového textu, jenž se rozšířil v zahraničí. Základní inovace spočívá v důrazu na analytickou část (tedy na didakticky upravené prameny). Projekt předpokládá vytvoření širší skupiny institucí a odborníků, kteří by na projektu participovali.

Projekt v roce 2017 – plánované kroky a výstupy

Aktivity přesáhnou do roku 2017 zejména kvůli velkému nárůstu aktivit. Výstupy aktivit projektu budou v roce 2017 dokončeny. V případě komunitního projektového přístupu a digitálních technologií pak budou aktivity během tohoto roku transformovány do nově vytvořeného vzdělávacího projektu. Projekt se proto zaměří na finalizaci aktivit, dopisování rukopisů. V případě digitální aplikace pro práci s prameny proběhne druhá vlna pilotáže.

Výstup

Dějepisné sešity II

Dějiny v diskuzi

Třetí odboj v didaktické perspektivě

Prototyp digitální aplikace pro práci s prameny (včetně metodiky)

Expedice Podyjí (metodika projektové výuky v NP Podyjí)

7.2 Ediční plán

Periodika

1–4) **Paměť a dějiny 1–4/2017**

Předpoklad vydání: březen, červen, září a prosinec 2017

5–6) **Securitas Imperii I–II/2017**

Předpoklad vydání: květen a listopad 2017

Slovníky

7) **Kol. autorů: Slovník vedoucích představitelů správ StB v letech 1953–1989**

biografický slovník

Autoři: Jan Kalous, Milan Bárta, Jerguš Sivoš, Pavel Žáček (eds.)

Projekt: Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1945–1953

Anotace: Publikace bude formou hesel seznamovat s činností náčelníků správ StB. Součástí publikace bude úvodní studie o vývoji jednotlivých správ StB.

Termín odevzdání: odevzdáno, recenzováno, probíhá zapracování recenzních připomínek

8) **Kol. autorů: Slovník vedoucích funkcionářů KSČ 1921–1989**

Autoři: Petr Anev, Matěj Bílý (eds.)

Projekt: Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)

Anotace: Publikace bude formou hesel seznamovat s vedoucími funkcionáři komunistické strany na centrální i na nižších úrovních KSČ.

Termín odevzdání: probíhá recenzní řízení

Monografie a kolektivní monografie

9) **ČINÁTL, Kamil – NAJBERT, Jaroslav – MERVART, Jan: Antologie české diskuze o normalizaci** kolektivní monografie

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Publikace má za cíl zmapování diskuze o dějinách československé společnosti v 70. a 80. letech. Nezaměřuje se na primární historický výzkum, ale spíše na shrnutí bádání a jeho zpřístupnění širší čtenářské obci. Práce se pokusí přehledným a přístupným způsobem zachytit, jak se měnily historiografické výklady období normalizace. Zohlední různorodé generační, metodologické, dobové domácí i zahraniční perspektivy. Vedle historiografie se antologie zaměří i na další sociální a kulturní vědy. Cílem práce není kritické hodnocení jednotlivých přístupů ani určení „správného“ výkladu, ale zachycení diskuze o normalizaci z interdisciplinární perspektivy. Diskuze o normalizaci bude sledována v sociálních kontextech, které ilustrují význam historického vědění pro současnou společnost (školní dějepis, státní politika paměti, umění, občanský aktivismus, muzejní praxe, popkulturní trendy aj.). Výběr z textů bude doplněn třemi autorskými studiemi, které se zaměří na popis diskuzí či polemik o normalizaci a zasadí je do širších středoevropských souvislostí.

Termín odevzdání: konec roku 2016

Publikace vyjde v koedici s nakladatelstvím Lidové noviny.

10) **JINDRA, Martin: Československá církev husitská**

Projekt: Odboj a perzekuce křesťanů v době nacismu a komunismu (1938–1989)

Stručná anotace: Monografie o Církvi československé (husitské) se věnuje doposud málo probádanému období let 1938–1945. Kniha je strukturována do tří částí (1. monografická část, 2. biografické medailony zahynulých duchovních a 3. biografické medailony vězněných duchovních). Hlavní monografická část knihy se chronologicky soustředí na stěžejní momenty existence Církve československé (husitské) spojené s její perzekucí a odbojovou činností jejích duchovních a věřících. Monografie, při jejímž psaní autor čerpal zejména z četných archivních pramenů, bude bohatě obrazově vypravena.

Termín odevzdání: konec roku 2016

Publikace vyjde s podporou Československé církve husitské.

11) **TICHÝ, Martin: Anna Kvašová**

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: V lednu roku 1952 byla v Ratajské oboře zastřelena Anna Kvašová, žena, matka a, jak bylo od ledna onoho roku po desetiletí až příliš zdůrazňováno, funkcionářka KSČ. Její tragická smrt patří k oněm známějším příběhům 50. let 20. století (připomeňme zde novelu Aleše Palána *Ratajský les*, vydanou v roce 2016); známějším, nikoliv ale dostatečně odborně zpracovaným. Vždyť například StB nedokázala přes velmi

rozsáhlé vyšetřování po šest let najít viníky událostí. Soud, k němuž došlo v roce 1958, pak vzbuzuje příliš mnoho otázek; například nad způsobem, jakým byla v dané věci hledána spravedlnost. V konkrétních souvislostech je možné se tázat: Kým vlastně byla Anna Kvašová, proč její smrt vzbudila a dodnes budí takové emoce, kdo se na ní podílel; v neposlední řadě je možné si položit otázku, kdo všechno byl obětí těchto událostí, jež komunistický režim dokázal nejen propagandisticky využít? A zda tyto oběti známe! Příběh Ratajského lesa není smysluplně interpretovatelný bez znalosti dobového kontextu a proměny české společnosti, k níž docházelo po druhé světové válce, zejména pak po roce 1948.

Termín odevzdání: konec roku 2016

Publikace vyjde v koedici s nakladatelstvím Karolinum.

12) VALENTA, Martin – STÁREK, František: Rozpad skupiny Plastic People of the Universe

Projekt: Underground v regionech

Stručná anotace: Kniha se zabývá osudem rockové skupiny *The Plastic People of the Universe* prizmatem politického a mentálního vývoje v 60. až 80. letech minulého století. Pozornost je věnována i zatím nedostatečně zmapovanému zániku kapely v letech 1987–88. Publikace je rozdělena na tři kapitoly (věty) a dvě intermezza. V první části jsou přiblíženy dějiny PP v letech 1968–76 na pozadí importu psychedelického rocku do Československa a formování prvních konceptů kulturních opozic (kontrakultur). První intermezzo rámuje příběh PP (a druhé kultury) v kontextu vznikajícího, politicky orientovaného disentu (Charta 77 – krátce jsou přiblíženy postojové proudy v Chartě a role druhé kultury v jejím rámci). Ve druhé části jsou mapovány osudy PP v letech 1976–86: sociální role disentu, hudební tvorba PP (Hlavsou zhudebněná Brabencova pásma), občanská angažovanost jednotlivých členů PP v této době a její perzekuční dopady. Detailně jsou rovněž sledovány dlouhodobé vazby PP na Václava Havla. Druhé intermezzo přibližuje perestrojku: zlomové narušení mocenského řádu KSČ a její přímý i nepřímý vliv na kulturní politiku na konkrétním příkladu tzv. Rockfestů. Sledováno je štěpení, které nový vývoj vyvolával v prostředí druhé kultury. Poslední kapitola podrobně popisuje rozpad skupiny a období 1987–89: neúspěšnou snahu o legalizaci PP v r. 1987, formování různých postojových táborů v rámci PP, vznik kapel Půlnoc a Domácí kapela, Hlavsovy cesty do USA a jejich pozadí; to vše v kontextu sílících protirežimních aktivit této doby.

Pramenně je kniha postavena zejména na primárních pramenech, leckdy zatím nepublikovaných: např. na kronikách PP, rozsáhlých pamětnických rozhovorech vedených se členy PP (Brabenec, Kabeš, Janíček, Brabec, Michl, Wilson aj.), dobových písemnostech jednotlivých aktérů (v samizdatech, soukromé korespondenci,

denících apod.). Stejně tak byly „vytěženy“ archivní prameny nejen z provenience Státní bezpečnosti (Archiv bezpečnostních složek, Národní archiv aj.).

Mimo chronologický popis mentálních a „politických“ dějin PP z publikace vyplývá i analytický závěr, že PP se koncem 80. let rozpadli zejména vlivem vytvoření neslučitelných identit (táborů) v rámci skupiny, kdy jedna část zhruba od r. 1987 upřednostňovala angažovaný občanský postoj a rezistenci proti diktatuře a druhá naopak možnost veřejně provozovat rockovou hudbu podle vlastního cítění v nových podmínkách tzv. přestavby.

Jednotlivé kapitoly a intermezza jsou doprovázeny původními a pro tento účel vzniklými ilustracemi.

Termín odevzdání: konec roku 2016

Publikace vyjde v koedici s nakladatelstvím Karolinum.

13) **KOPAL, Petr (ed.): Král Šumavy**

Projekt: Film a dějiny totalitních režimů

Stručná anotace: Snímek *Král Šumavy* (1959) režiséra Karla Kachyni je dílo pozoruhodné po formální (vizuální) stránce, ale i svým dobovým propagandistickým obsahem, umně roubovaným na „napínavý“ žánr. Jeden z nejpopulárnějších českých filmů, dlouhodobě (de)formující historickou paměť. Kolektivní monografie se věnuje právě tomuto fenoménu, recepci filmu, historii jeho vzniku, literární části, vztahu propagandy, žánru a stylu, technickým filmovým složkám a v neposlední řadě je *Král Šumavy* zasazen do žánrového či tematického filmového, ale i historického kontextu.

Termín odevzdání: odevzdáno

Publikace vyjde v koedici s nakladatelstvím Academia.

14) **TOMEK, Prokop (ed.): „Volá Londýn!“** (pracovní název)

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Soubor textů Pavla Tigrida otištěných v časopise *Vývoj v letech 1947 a 1948* doplněný o úvod a ediční poznámku.

Termín odevzdání: srpen 2017

15) **PLACHÝ, Jiří (ed.): Útěk z koncentračního tábora Natzweiler (Zpráva Josefa Matnera pro čs. exilovou vládu v Londýně)**

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Josef Mautner – Brixl byl předválečným důstojníkem čs. armády z povolání (nar. 1899). Dne 1. září 1939 byl zatčen gestapem jako rukojmí. Krátce byl vězněn v Praze na Pankráci, pak byl převezen do koncentračního tábora Dachau, odtud koncem září 1939 do Buchenwaldu a na jaře 1942 do KT Natzweiler-Struthof v Alsasku. Zde plánoval spolu s polským vězněm Józefem Cichoczem nejprve povstání a později útěk, který spolu s dalšími třemi spoluvězni realizovali 4. srpna 1942 tak, že převlečení do uniforem SS projeli v odcizeném voze řetězem stráží. Podařilo se jim přejít hranice do okupované části Francie a po třech týdnech od útěku nakonec i demarkační čáru dělící obsazenou a neobsazenou část Francie. Během útěku byl chycen pouze jeden z nich (byl v Natzweilleru veřejně popraven) a jednalo se o jediný (!) zdařilý útěk z tohoto kmenového koncentračního tábora v jeho historii. Z jižní Francie se Mautner dostal s pomocí padělaných dokladů již po jejím obsazení nacisty, 12. listopadu 1942 zřejmě posledním vlakem, který odjel do Španělska. S pomocí Britů se pak dostal do Lisabonu a odtud do Velké Británie. Dne 25. listopadu 1942 se hlásil v Londýně na čs. Ministerstvu národní obrany. Následně byl pověřen ministrem Ingrem, aby o svých osudech od roku 1939 sepsal podrobnou zprávu, kterou Mautner dokončil 18. ledna 1943. Zpráva byla jedním z prvních svědectví o poměrech v nacistických koncentračních táborech. Má sílu autentické výpovědi a je psána s velkým smyslem pro detail.

Základem publikace je text této zprávy, která je uložena v Národním archivu v Praze. Text byl editorem opoznámkován (cca 200 poznámek pod čarou) a opatřen dvěma úvodními studiemi. První z nich je věnována životním osudům Josefa Brixliho – Mautnera a druhá dějinám koncentračního tábora Natzweiler, který u nás patří k těm méně známějším, byť v něm byla vězněna řada našich občanů. Autorem první studie je editor, autorkou druhé studie je Mgr. Pavla Plachá (ÚSTR). Text je dále opatřen ediční poznámkou, seznamem pramenů a literatury a v neposlední řadě českým a cizojazyčným resumé. Editorovi se podařilo získat kontakt na rodinu v roce 1965 zesnulého Josefa Brixliho – Mautnera, takže k dispozici je také řada unikátních fotografií.

Zatímco na Západě vyšlo několik prací, v nichž je útěku pětice vězňů z Natzweilleru věnována značná pozornost (včetně několika publikovaných vzpomínek jeho účastníků), u nás jde o příběh prakticky neznámý, který bude v knižní podobě publikován vůbec poprvé.

Termín odevzdání: Odevzdáno

16) PINEROVÁ, Klára: Do konce života. Političtí vězni padesátých let. Trauma, adaptace, identita

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Kniha se zabývá analýzou společnosti, která se za vězeňskými zdmi vytvořila a problémy politických vězňů po jejich propuštění. Především se koncentruje na sociologicko-psychologickou rovinu

spojenou s vyšetřováním, uvězněním a následnou reintegrací do společnosti. Nejvíce si všímá, jak byla identita politických vězňů postupně proměňována, a to od jejich zatčení, pobytu ve vězení až po propuštění. Zaměřuje se na to, jaké faktory a vlivy působily na tuto proměnu, jak vězni prožívali největší změnu v jejich životě a jak ji integrovali do jejich života a do současného narativu. Kniha se také zaměřuje na mocenské struktury, adaptaci vězňů na vězeňská pravidla a jejich fungování v praxi, chování vězeňského personálu k vězňům a vyšetřovatelů k zadrženým ve vazbě, boj o hegemonii mezi jednotlivými skupinami, vztahy vězňů s personálem a vytvoření vězeňské subkultury se specifickým vězeňským kódem. Výsledným zjištěním je, že zkušenost ve vězení politické vězně, jejich identitu a narativ výrazně poznamenala až do současnosti.

Termín odevzdání: Odevzdáno

17) **KOL. AUT.: Jáchymov ve 20. století – místo paměti evropských dějin**

kolektivní monografie

Projekt: mimoprojektová činnost

Stručná anotace: Kniha bude vycházet ze stejnojmenné konference. Bude obsahovat velmi důkladné zmapování dosavadního historického bádání o Jáchymovu ve 20. století. Tématy budou dějiny uranu, těžba uranu, zvláštní pozornost bude pochopitelně věnována táborům nucené práce. Důležité téma představuje rovněž výměna obyvatelstva v důsledku nuceného vysídlení Němců a zároveň zesíleného osidlování v důsledku těžby. Zpracováno bude připomínání dějin na Jáchymovsku a reflexe Jáchymova jako místa paměti.

Termín odevzdání: duben 2017

18) **KUDRNA, Ladislav – STÁREK, František: Kapela. Pozadí operace, která stvořila Chartu 77**

Projekt: mimoprojektová činnost

Stručná anotace: Rok 1975 se ukázal přelomovým jak pro podzemní hnutí, tak roztříštěnou opozici. Na základě úkolů stranického vedení, neměla Státní bezpečnost připustit sjednocení disentu na společné platformě. Vznikem X. správy Federálního ministerstva vnitra měl boj proti vnitřnímu nepříteli nastoupit do aktivnější, razantnější fáze. Jako „snadný“ cíl byli vybráni „vlasatci“, respektive „závadové“ *big beatové* skupiny. Na počátku procesu s českým undergroundem stála celostátní akce „Kapela“. Ikona podzemí, *The Plastic People of the Universe*, byla vybrána za exemplární případ, na níž hodlal režim demonstrovat svoji sílu. Výsledkem se stala Charta 77. Autoři se zaměří nejen na samotný průběh, vyhodnocení akce „Kapela“, ale i na její širší pozadí. Pokusí se odpovědět na to, jak došlo k tomu, že se před bezpečnostním aparátem „náhle“ objevilo početné a viditelně nepřátelsky naladěné podzemní společenství, které se navíc zdálo výborně organizované. Monografie

bude pokrývat období od počátku 60. let do konce let 70. Na základě doposud neznámých archivních materiálů bude předložen zcela nový pohled na zásadní události našich novodobých dějin.

Termín odevzdání: únor 2017

Publikace vyjde v koedici s nakladatelstvím Academia.

Překlady

19) **REISCH, Alfred A.: Hot Books in the Cold War. The CIA-Funded Secret Western Book Distribution Program Behind the Iron Curtain** (překlad z angličtiny)

<http://www.ceupress.com/books/html/Hot%20Books%20in%20the%20Cold%20War.htm>

monografie

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Publikace popisuje program tajné distribuce knih do východní Evropy, který financovala během studené války CIA. V období svého největšího rozmachu mezi lety 1957 a 1970 byl program distribuce knih jedním z nejméně známých, ale zároveň nejefektivnějších způsobů penetrace společnosti za železnou oponou, který ovlivňoval tisíce lidí z řad intelektuálů v sovětském bloku. Reich se ve své studii zabývá klíčovými osobnostmi, které byly do programu knižní distribuce zapojeny. Především se jedná o S. S. Walkera, který inicioval tzv. „poštovní projekt“, a G. C. Mindena, který tento projekt rozvinul do jednoho z nejefektivnějších politických a psychologických nástrojů studené války. Kniha obsahuje rovněž kapitoly o rozmarech cenzury a zadržování knih komunistickou mocí, které autor zpracoval na základě osobních dopisů a zpráv recipientů západních tiskovin.

20) **KOWALCZUK, Ilko-Sasch.: Stasi konkret: Überwachung und Repression in der DDR**

(překlad z němčiny)

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Hodně lidí v NDR předpokládalo, že všechno vědí, poslouchají a kontrolují. Stasi sama tento mýtus podporovala, aby zvýšila tlak na přizpůsobení obyvatel. Po roce 1989 bylo Ministerstvo pro státní bezpečnost (ministerstvo pro činnost Stasi) doslova demonizováno. Odpovědnost za celou diktaturu SED se tak snadno dala svalit pouze na jednoho viníka. Ilko-Sascha Kowalczuk vypráví v této knize dějiny Stasi, ukazuje, kdo byli její zakladatelé, a zpochybňuje mnohé zdánlivé jistoty, které se s jejím obrazem spojují. Předkládá například dobré argumenty pro tvrzení, že číslo tajných spolupracovníků by mělo být viděno jako poloviční oproti

tomu, jak vysoké se obvykle vidí. Ukazuje také, že intenzita poštovní kontroly nebo vliv Stasi na Západě jsou přeceňovány. Příliš dlouho se výzkum nechal vést plány, pojmy a kategoriemi samotné Stasi. Je na čase psát její dějiny zdola, dějiny, které se ptají, co Stasi dělala konkrétně. NDR totiž nebyla diktatura Stasi, ale, a to zcela výstižně, diktatura SED.

21) VALENTA, Martin: **Revoluce na pořadu dne**

překlad monografie do německého jazyka

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Práce Martina Valenty ozřejmuje teoretické kořeny západního a zejména západoněmeckého hnutí roku 1968. Využívá k tomu receptivní analýzu kritické teorie Frankfurtské školy, jejíž neomarxismus ovlivnil povahu západního roku 1968 a z něho vzešlá politická a sociální hnutí. Nabízí ojedinělý vhled do problematiky západního neomarxismu a jeho vlivu na společnost a politiku na západní straně železné opony.

Publikace vyjde v koedici s Europäischer Universitätsverlag GmbH.

22) CURGANOV, Jurij: **Běloemigranty i vtoraja mirovaja vojna – popytka revanša 1939–1945**

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Kniha Jurije Curganova „Bílá emigrace a druhá světová válka – pokus o odvetu 1941–1945“ je, po krátkém úvodu, rozdělena do tří částí. První část knihy, „Organizace ruských emigrantů v zahraničí ve třicátých a čtyřicátých letech“, podává systematický, v podstatě encyklopedický přehled tématu, vymezeného svým názvem. Je rozdělena do tří hlav, věnovaných postupně Ruskému vševojenskému svazu, kozáckým a nakonec i civilním organizacím. Podává přehled jak o politickém zaměření jednotlivých uskupení, tak o jejich územní organizaci, jejich významných představitelích i vzájemných vztazích. Z hlediska českých dějin je velmi zajímavé zařazení ruské emigrace v Československu do celkového kontextu života ruské meziválečné emigrace, i význam Prahy, jako sídla organizačních částí nejrůznějších exilových organizací.

Sborníky

23) KOL. AUT.: **Československo v letech 1968–1971**

kolektivní monografie

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Kolektivní monografie je komplexně zaměřena na dějiny Československa na přelomu první a druhé poloviny 60. let minulého století. Tematicky pokrývá celou řadu oblastí života tehdejší československé společnosti (církve, bezpečnostní aparát, kultura atd.).

Termín odevzdání: 31. 12. 2016

Publikace vyjde v koedici s Jihočeským muzeem v Českých Budějovicích.

24) **KOL. AUT.: Válečný rok 1945**

Sborník z mezinárodní konference

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Sborník odborných historických studií z konference věnované různým aspektům válečného roku 1945 v okupované Evropě a protektorátu Čechy a Morava

Termín odevzdání: konec března 2017

25) **KOL. AUT.: Česko-slovenské vztahy**

kolektivní monografie

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Sborník ze stejnojmenné konference.

Termín odevzdání: duben 2017

Publikace vyjde v koedici s Technickou univerzitou v Liberci.

Učebnice, příručky

26) **PINKAS, Jaroslav – HOŘENÍ, Karina – RIPKA, Vojtěch: Třetí odboj v didaktické perspektivě**

Učebnice

Projekt: Dějepis v 21. století

Stručná anotace: Fenomén protikomunistické rezistence v 50. letech je stále předmětem odborné diskuze. I z toho důvodu se mu učitelé na základních a středních školách často vyhýbají. Přípravovaná publikace se pokusí přístupnou a populární formou zakotvit tento fenomén v soudobé teorii společenských věd a přinést několik modelových příkladů, které mohou učitelé ve své praxi využít.

Termín odevzdání: konec března 2017

27) **Katalog publikací ÚSTR 2008–2017**

Stručná anotace: Aktualizovaný katalog publikací pro prezentaci činnosti Ústavu především na veletrhu Svět knihy.

Předpoklad vydání: květen 2017

Katalogy

28) **KOL. AUT.: Světlana**

katalog k výstavě

Projekt: výstava Světlana

Stručná anotace: Katalog připravované výstavy pořádané Ústavem a Valašským muzeem v přírodě.

29) **KOL. AUT.: Obraz Masaryka**

katalog k výstavě

Projekt: výstava o Masarykovi

Stručná anotace: Katalog připravované výstavy pořádané Ústavem a Muzeem T.G.M.

Edice dokumentů

30) **BORÁK, Mečislav: Česká operace a její následky**

Projekt: Čechoslováci v Gulagu

Stručná anotace: Edice dokumentů Česká operace a její následky přinese na základě pramenů pocházejících především z činnosti ukrajinské NKVD svědectví o perzekuci československých občanů v letech 1937–1941 na Ukrajině. Publikace vznikne ve spolupráci Ústavu, Archivu bezpečnostních složek a SBU Ukrajiny.

Termín odevzdání: konec roku 2016

31) **CHOLÍNSKÝ, Jan: Antologie publicistických textů českých exilových periodik 1948–1968, I. část**

Projekt: Český exilový politický aktivismus a politická publicistika mimo Radu svobodného Československa v letech 1948–1968

Stručná anotace: První část výběru publicistických textů z českých exilových periodik z období 1948–1968 bude zaměřena na periodika opozice proti Radě svobodného Československa, tj. londýnský Národ, londýnský Český

boj, mnichovskou Bohemii, bruselské Rozpravy, rotterdamskou Modrou revue a chicagský Zpravodaj. Jde o přepisy textů doplněné úvodním textem a vysvětlujícími poznámkami.

Termín odevzdání: konec roku 2016

32) **POLÁČEK, Vít: Dokumenty k dopingů v Československu**

Projekt: mimo projekty

Stručná anotace: Obsahuje klíčové dokumenty mapující systém státem podporovaného dopingů v československém vrcholovém sportu. Vedle dokumentů obsahuje také rozhovory s důležitými aktéry a úvodní studii porovnávající situaci podpory dopingů v jednotlivých zemích.

Termín odevzdání: odevzdáno

33) **KOKOŠKA, Stanislav: Edice dokumentů k odbojové skupině Obrana národa**

Projekt: Obrana národa. Edice dokumentů

Stručná anotace: Obsahuje klíčové dokumenty k nejdůležitější odbojové skupině působící na území protektorátu Čechy a Morava.

Termín odevzdání: konec roku 2016